

VESTNIK

NOTICIERO

1/2

1966

XVII

D 129903
+

D 129903

VESTNIK je glasilo slovenskih svobodnjakov, vključenih v ZDSPB. Izdaja ga konzorcij. Predsednik Edi Škulj, Ramón Falcón 4158, Suc. 7, Buenos Aires. Ureja uredniški odbor. — Upravnik Janez Kralj, Ramón Falcón 4158, Sucursal 7, Buenos Aires.

VESTNIK (Noticiero) es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos. Editor y redactor responsable: Eduardo Škulj, Ramón Falcón 4158, Sucursal 7, Buenos Aires.

VESTNIK (Noticiero) is the voice of slovenian anticommunist veterans
Ovitek: stud. arh. Jure Vombergar

Naročnina: Argentina 500 pesov, Južna Amerika: enakovrednost v dolarjih, ZDA, Kanada: 3.50 dolarja, Evropa: enakovrednost ameriško-kanadske naročnine. — Za letalsko dostavljanje doplačati 3.50 dolarje.

Imprenta: Talleres Gráficos Vilko, Estados Unidos 425, Bs. Aires (33-7213)

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 817.736

V NOVO LETO

... Dvajsetletnica našega zdomstva je za nami. Tragika prvih povojnih mesecev nas je kot bolečina, globoko zarezana v duši, spremljala vseh dvajset let. Na vseh cestah, ki so se nam iz porušene Evrope odprle v svet, smo to bridkost nosili s seboj. Daleč vsaksebi so nas pripeljale te poti in ko stojimo na pragu novega desetletja naše Odiseje, smo si postali domala tujci, četudi nosimo v sebi isto bol, isto ljubezen, isto upanje.

Dvajset let v zgodovini ne pomeni veliko. Je zgolj drobec časa, v katerem se zgodovina odvija in dobiva prve oblike določene dobe. Ob takem zgodovinskem odvijanju se dostikrat zgodi, da je to ali ono resnico, ki je nujna za pravičen prikaz dogodkov, težko sprejeti. Drobeci naše preteklosti, ki so po velikosti in obliki različni, so podobni veliki uganki, katero skušamo sestavljati. To je brez dvoma težka naloga, ki od nas ne zahteva samo strpnosti, temveč tudi iskrene in resnične odpovedi samoljubja, kar z drugimi besedami pomeni nesebičnost in pravo duhovno junaštvo. Pred očmi moramo imeti samo resnico, pa če je lepa ali ne lepa. Naša naloga je, zbrati vse drobce, ki so nam na razpolago brez primesi osebnih čustev in najmanjšega potvarjanja. Našo dobo moremo prikazati tako, kakor smo jo doživljali. Če smo napravili to ali ono napako, zapišimo tako. Če smo napravili to ali ono potezo, ki nam jo morda naš moralni čut očita, zapišimo tudi to. Nihče ni posebljena popolnost, posebno pa ne v času revolucije. Eno bi si morali vsi zapomniti: ne iščemo krivcev naše nesreče, temveč resnico. Ne pišemo obsodb temu ali onemu, temveč zgodovinske dokumente, ki naj našo dobo prikažejo v taki luči, v kakršni se je odvijala. Če ta luč posveti tudi v skrite kote, je prav tako, ker morda ravno tam leži največ odgovorov, ki jih iščemo. Stvarnosti moramo pogledati naravnost v obraz. Preizkušnja naše zrelosti je to. Preizkušnja naše iskrenosti, našega resničnega idealizma in narodnjaštva. Pa tudi osvetljevanje naših napak, ki jih kot ljudje tudi nimamo. Vse to je boleče in je razumljivo, da se nekateri nad tem razburjajo. Velikokrat brez potrebe. Samo povelečevanja radi slišijo in zgoščene, lepo zveneče besede, ki nič ne povedo. Da le njihova rahločutnost ni užaljena, pa je vse v reču. Na ta način se do resnice nikoli ne bomo dokopali. Jasno in kratko se da veliko povedati in nobene potrebe ni, da se vsak sporčati, ki nastane glede ene ali druge zadeve, postavi na osebno bazo. Razkol

v organizaciji borcev je čisto jasen dokaz za to. S tem smo samo ponovno pokazali našo duhovno revščino, prazno ambicioznost in nezrelost.

Ko sedaj stojimo pred novim desetletjem naše emigrantske poti, razdeljeni, polni nezaupanja in grenkobe, je čas resnega razmišljanja. Narod doma še vedno trpi pod biči suženjstva. Komunizem v novi obliki še vedno zatira vse človečanske pravice in svoboščine. Tja bi morali obrniti osti svojih streljč. Tam iskati krivce umorov tisočev in tisočev naših ljudi, obenem pa iskati poti za združitev vseh protikomunističnih sil v zamejstvu. Ne samo bivših borcev, temveč vseh, ki ljubijo svobodo. Vseh, ki verujejo v pravičnost naše ideološke borbe. Vseh, ki jim je naša narodna borba klic srca, da bi narodu zasijala lepša bodočnost in srečnejša usoda. Zgrnimo vse te sile samo v en namen: za svobodo slovenskega naroda.

Skušajmo to pot iskati. Porinimo ob stran našo užaljenost, predodke in kar nas razdvaja. V svojih glasilih rabimo jezik, ki ne bo žalil soborca v drugem taboru. Podpirajmo vsak resen poskus pri iskanju te poti, če izgleda še tako obupen. Vsak iskren človek je dostopen za pametno besedo, trezno razpravo in resnico. Lepo bi bilo, da bi se čim več borcev oglašalo v Vestniku, izražalo svoje mnenje, pisalo spomine in na splošno aktivneje sodelovalo, da bi v novem desetletju z zadovoljstvom lahko zapisali, da smo nekaj pozitivnega storili.

Naj končam z besedami francoskega filozofa Bourgeoisa, ki pravi: „Mi vsi smo dolžniki preteklosti in upniki bodočnosti.“

Otmar Mauser,
tiskovni referent ZDSPB

Od tistih dni (od let komunistične revolucije v Sloveniji, op. ur.) do danes se je spremenilo marsikaj. Tudi mi smo se. In naš zanos. Postaral se je, in se včasih sprevrgel v svoje nasprotje — ogorčenje. Ogorčenje nad tem, da je resničnost počasnejša kot pričakovanje in večkrat povsem navskriž z njim, življenje bolj zapleteno in manj mikavno kot sanje o njem. (Matej Bor, Ob prazniku slovenske kulture, Sodobnost XIII, str. 15)

Ogorčeni so. In to, ko se jim je zdela sanja o rdečem raju pravilna. Kako šele bi bili, ko bi spoznali v vsej globini nesrečo, ki so jo pripravili svojemu narodu. In da so prišli do tega ogorčenja, je bilo treba preliti toliko nedolžne krvi, toliko ljudi izstradati po ječah, toliko družin razgnati?

JE ŽE KAJ NAREDIL

Ob podelitvi literarne nagrade Slov. kulturne akcije v spomin izklesanemu Slovencu.

Prišel je k velikonočnemu izpraševanju Joza, ki smo mu vzdeli častljivo ime baraba. Pod tem imenom si vedel, kdo je, in ni mogla nastati nobena pomota. Izpraševal ga je župnik o Kristusovem trpljenju:

„No, Joza, zdaj mi povej, zakaj je Kristus trpel in bil križan?“

„Kaj, kdo?“ se je iztrgal Joza iz svojih misli. Potem pa si je popraskal glavo in naglo pristavil, meneč, da je govor o nekem Kristlu. „Ga ne poznam!“

„Ne, vprašam, zakaj je Kristus trpel in bil križan?“

Joza je mencial, mencial in molčal, kajti bolje je molčati, kakor pa ziniti kakšno neumnost. Za to modrost pa je Joza dobro vedel.

„Kristus! To boš pa le vedel,“ je silil vanj gospod. „No, zakaj?“

Joza baraba se je ojunačil, ojunačil in iztisnil:

„Je že kaj naredil!“

In bi bili hudi, če bi trdil, da je marsikdo med nami tak „Joza baraba“. Vendar smo rekali in trdili tako. Kadar je bil kdo umorjen, smo najprej razširili glas in sodbo: „Je že kaj naredil!“

Naj navedem samo en zgled. Bilo je takrat, ko je bil umorjen dr. Natlačen. Umorjen Natlačen, ustrelili so toliko talcev! Obsojali in zgražali so se ljudje v tramvaju in hvalili tega in onega, kako je škoda tega in onega. To bi bilo vse v redu in prav. Vsake nepotrebne žrtve je krvavo škoda, vsakega našega človeka je škoda. A nobene žal besede ni bilo zoper umor dr. Natlačena; morilca, krivca in povzročitelja tega gorja in te grozne nesreče ni nihče obsodil. Zdelo se je, da je kriv te nesreče dr. Natlačen. Skoraj, zakaj je umrl? Zakaj ni bil neranjliv? Skoraj bi tako rekli, toda rekli so: „Je že kaj naredil!“ Ljudje božji, in to je bilo vse! Torej je dr. Natlačen kriv smrti toliko in toliko talcev. In iz strahu in da ne bo potrebne razburjenja, je bil ta, ki je poslušal, in več drugih v vozu tiho. Tiho! Torej je pomagal pri malikovanju zločina.

Z veseljem so ugotavljali, da je atentator na Rupnika ubežal, ubežal atentator na Emmerja, na dr. Ehrlicha in vse druge, kajti še danes nimaš krivca, kolikor jih ni že dosegla božja roka.

„Je že kaj naredil!“

S tem so opravičevali umor vseh žrtev in javno mnenje ljubljanske

ulice, javno mnenje ljubljanskih beznic in boljših lokalov je spričo Badoljeve soldateske, spričo gnile in korumpirane Badoljeve soldateske ploskalo. Tako ploskalo, da je zadušilo marsikakšno besedo proti. S to krilatico se je sitila pounena množica v svojem satanskem nastroju.

Zdi se mi pa, da sem začel nekoliko preveč v sredi.

Vzemimo čisto od začetka. Ne vem, kje bi prav začel, ker me ob prvih strelih ni bilo v Ljubljani, vendar bom začel ob srednješolskih štrajkih. Pri srednješolskih štrajkih — mladino namreč najlaže nahujskajaš na štrajk — se je pojavila najprej krilatice „kulturni molk“. Naj zamre vse kulturno življenje, naj prenehajo vse šole! S tem gibanjem — nekdo je bil potem enkrat v sosednji sobi slučajno in neprostovoljno priča, ko je civilni komisar diktiral sramotne pogoje onim staršem, ki so hoteli, da bi se njihovi otroci spet sprejeli v šolo. Starši so pa bili boljši meščani, ki so šli skozi kavdinsko igro in bi bili zelo hudi, če bi jim rekel, da niso vse življenje volili naprednih.

Toda najbrž so tudi ti to pozabili in rekli: „Je že kaj naredil!“

Tako se je začelo. Največji kolovodje komunisti, ki so vodili štrajk, so šli v hribe in s seboj povlekli nezadovoljne dijake pod pretvezo, da bo vojske itak čez dva meseca konec. Iz Londona si takrat baje slišal glasove, naj niti ne sejejo nič, ker bodo prišle ladje in pripeljale toliko živeža, da bo za vse dovolj.

Ker tega ni bilo in se je pokazal odpor proti komunističnim lažem, so komunisti izdali geslo in začeli s prepovedjo: „Ne na ulico!“

Pokojni Meden je hotel prav v brk tem geslom in prepovedim iti na ulico ob od komunistov prepovedanem času, pa ga je Badoljeva junaška soldateska poprej ustrelila, potem pa še s kopiti tako razbila, da ni mogel govoriti ali koga zatožiti. Razumljivo, da si nihče ni upal več na cesto, kajti od badoljevcev biti pobit ni hotel biti nihče. S tem je dobil komunist v oblast ljubljansko ulico. Začeli so se atentati v večji meri. Padla sta akademika Župec in Kikelj, izmed fantov, ki so na željo rektorjevo reševali univerzo, ki so reševali univerzo bolj zaradi profesorjev ko pa zase. Ali mislite, da za marsikoga takrat ni pomenilo junaštvo udeležiti se pogreba, prav tako junaštvo je bilo iti na pogreb dr. Ehrliča, zato ni šel. Kajti vedeli so za geslo: Rajši pet minut figovec, kakor celo življenje mrtev in marsikdo si ni upal iti. V očeh teh je bila taka samo po sebi razumljiva stvar celo nespametno junaštvo.

Tako se je začelo. Obdali so gibanje z nekim narodnim žigom, podpisala pa jih je Badoljeva soldateska s svojo neumnostjo, s svojo legendarno hrabrostjo, s svojim machiavelizmom, s svojo dvoličnostjo.

Postavili so si zlato tele, zdaj je bilo treba to malikovanje še razširiti. Treba je bilo one v hribih razglasiti za narodne mučenike, o teh, ki so bili proti umorom in ropom, pa razglasiti, da so proti žrtvam. Žrtve morajo

biti! Seveda žrtve, kjer je malik. Kjer je malik, morajo biti nepotrebne slovenske žrtve. Izraelci so darovali živali, pogani ljudi, pa ne bi morilska družba, ki ne le, da ne časti, temveč ki ne prizna Boga, zahtevala človeških žrtev?

Da je bilo postavljeno zlato tele, so morali prej sami sebe postaviti za sodnike. Ne, bo rekel kdo ne samo med njimi, temveč tudi izven njih. Narod jih je postavil! Kdo, praviš? Povej na glas, da te narod sliši, da se zgrozi, ko bi se včasi kvečjemu začudil.

Le zapomni si, ti, ki odobravaš umore in jim ploskaš, poleg vseh drugih grehov obstajajo tudi tuji grehi in teh je devet v katekizmu. Ne misli, da so tuji in te nič ne zanimajo, ker imajo tako ime. In vsi ti so tvoji, če hvališ umor, če molčiš k ropu, če zagovarjaš požiganje: „So že kaj naredili!“ Bog varuj, da bi trdil in ne trdim, da se morda udeležuješ, da napeljuješ druge, da privoliš v umor, požig, rop, da imaš za romantiko, če kdo prešuštvuje, ne misli, da mislim, da svetuješ, svetuješ ali da si svetoval komu, naj odrine v hribe. Tebe imam za poštenega kristjana, ki samo brez premisleka blebetaš za poulično modrostjo: „So že kaj naredili!“ To je vse. Tvoja vest je mirna in misliš, da je ta modrost zrastle sama v tebi. Brez samokontrole blebetaš neumnosti za drugimi in misliš, da je to modrost.

Vidiš, z vsem tem se ustvarja malikovanje zločina, se zmanjšuje njegova grozota, se ustvarja v mladem človeku neka miselna plast, duševno razpoloženje, da nima več prave presoje. Kot katolik si dolžan to pojasnjevati, kot duhovnik si dolžan to javno obsojati, ne pa da morda praviš, da je to osvobodilni boj in da so samo ti in taki oziri: zdravje, starost, družina, da ne greš v hribe. Še nekaj: kdor je kaj takega rekel, je njegova dolžnost, je dolžnost vesti njegove, da javno obsodi in ne morda samo med svojimi znanci. Javen greh zahteva javno obsodbo, če hočeš popraviti škodo. Tudi za ceno svojega življenja si dolžan morilca obsoditi, požigalca obsoditi, posiljevalca obsoditi, roparja obsoditi, če si količkaj kriv, da se je moglo to vršiti. Če si bil morda v zmoti v začetku, zdaj ne moreš biti več. Morilec je morilec, požigalec požigalec, ropar ropar, četudi dela po naročilu tzv. „narodnega“ — da se ne primem za glavo! — sodišča! Če pa vrhovno poveljstvo za vse to, recimo, ni vedelo, je pa vsaj izvedelo in nič ukrenilo zoper to, pač pa pustilo, da so ostali morilci in požigalci celo poveljniki raznih „brigad“ — mene zmerom smeh lomi, če slišim to ime za dober bataljon — je pač krivo vrhovno poveljstvo.

Kdo jih je postavil za sodnika? Praviš, narod! Kakšen narod za sveto božjo voljo, če je vendar večina naroda proti umorom, proti požigom, proti

divjim zakonom? Narod! Mene tak odgovor bolnih možganov v dno duše pretrese. Ali smo res narod morilcev, ali smo narod požigalcev, ali smo narod propalic? Ali smo narod izdajalcev, ker se temu naziranju po večini upiramo, in nas morajo morilci in požigalci, ponavljam: morilci in požigalci, obsojati? Vzemimo za primer samo dr. Natlačena.

Obsodil ga je zbor samozancev, zbor ljudi, od katerih so bili nekateri celo njegovi znanci ali prijatelji, ki so bili deležni njegovega narodnega delovanja, od katerih so nekateri celo izrekli vdovi sožalje. Ali je čudo, da druga gospa vdova ne mara več v družbo, ki je odobraval umor njenega moža? Pa se temu še čudijo.

Odobravati umor pomeni biti sodnik za umor.

„Ne ubijaj!“ se glasi prepoved. Morilec je morilec, ropar ropar, prešuštnik prešuštnik in vsa druga lepa imena so samo za opereto. Saj je bilo operetno tudi „legendarno“ junaštvo badoljevcev.

„Je že kaj naredil!“

Tej trditvi moramo zoperstaviti drugo vprašanje: „Ali je to narod ugotovil?“

Toda tega ne bo ugotovil narod sokrivic, ki si hoče s tem olajšati vest in oprati roke: „Češ, jaz nisem kriv te krvi! Sodilo je narodno sodišče.“ Tudi ti si kriv! Nikoli pa še ni morilec sodil žrtve! Nikoli? Med poštenimi ljudmi nikoli! Tu pa: Izdajajo morilci, roparji, odpadniki in prešuštniki ukaze, mi pa pravimo:

„Je že kaj naredil!“ in se smejemo Jozljevi barabi, ki je prav tako trdil o Kristusu.

„V tem okviru me zanima predvsem mladina, ki zapušča srednjo šolo, študira na univerzi, na visokih ali višjih šolah ali ki je te šole končala in se že pojavlja v svojih poklicih. Del te mladine, verjetno po številu manjši, vsekakor pa idejno zelo razgiban in aktiven, že nekaj let nastopa kot oster in neizprosni kritik naše družbe, zavzema nagla in odklonilna stališča do posameznih kulturnih in političnih dogodkov in ustvarja s svojim nastopanjem videz, da je ne samo kritik, temveč pravi upornik v družbi, sredi katere živi.“ (Vlado Vodopivec, Upor mladih, Sodobnost XIII, str. 517)

Pravi upornik, to je beseda. Upornik. Ta upornik raste, raste, Hvala Bogu. Človeške narave le ni mogoče spremeniti. Narediti iz svobodujaka tlačana, ne, tega niti komunisti z vsem terorjem niso mogli doseči. Smo le v 20. stoletju, dragi tovariši!

DOMOVINA PREJ IN DOMOVINA DANES

Okoli leta 1933 je pok. škof dr. Gregorij Rožman obiskal Slovence v Severni Ameriki. Ko se je zopet vrnil v Ljubljano, je pri očetih jezuitih imel predavanje o Ameriki in o življenju Slovencev v Ameriki. Med drugim je tudi povedal zanimivost o kulturno-političnem delovanju teh Slovencev. Slovenci, ki so tedaj živeli v Severni Ameriki, so skoraj izključno emigrirali tja še pred prvo svetovno vojno. Leta 1933, ko je prišel škof dr. Rožman v Ameriko, so ti Slovenci miselno še vedno živeli v dobi leta 1910. Od dneva emigracije se je njih politični in kulturni urni kazalec ustavil. V njihovem tisku se je zrcalilo pristno kulturno-bojno razpoloženje „na nož“, kakor je to bilo v navadi v Sloveniji leta 1910, ko so vsi časopisi prinašali cele „plahte“ o „Vodiški Johanci“. Tudi to je tem Slovcem delalo težave, da Slovenija ni spadala več k Avstriji in so prilike v Jugoslaviji bile povsem različne od nekdanjih pod Avstrijo.

Mi smo bili najprej politični begunci, živeli smo po taboriščih in upali smo, da se bomo lahko vrnili domov. Končno smo se morali sprijazniti z mislijo, da z repatriacijo ne bo nič. Odločiti smo se morali za emigracijo. Dr. Ivan Ahčin mi je tedaj povedal, da je emigracija zelo huda stvar, zaenkrat pa edina pot, po kateri politični begunci izza železne zavese zopet lahko najdejo veljavo lastne osebe. Tako smo iz **beguncev** postali **emigranti**.

Slovenci smo se razlili po vsem svetu: nekateri v ZDA, drugi v Kanado, Avstralijo, zelo številna skupina pa je prišla v Argentino. Večina Slovencev se je v teh gostoljubnih deželah nekako opomogla. Zgradili so si lastne domove in uredili domače življenje tako prisrčno in tako lepo, da mnogokrat najdem domovino v miniaturni, ko prestopim prag hiše izseljeniške družine s tipičnim slovenskim „kótom“ in z nasmejanim naraščajem zdravih otrok, ki še vsi znajo lepo in gladko govoriti slovensko.

Človek je po svoji duši konservativno bitje. Okolica, kjer je preživel svoja mladinska leta, pusti v njegovi duši neizbrisen pečat rodne domovine. Emigrant bo lahko še tako dovršeno govoril jezik nove dežele pa kljub temu boš takoj po izgovorjavi vedel, od kod je ta ali oni emigriral. Človek v emigraciji instinktivno teži za tem, da nadaljuje življenje, ki ga je bil navajen v svoji domovini. To se dogaja zlasti takrat, ko emigrira hkrati večje število oseb. Nič čudnega, da tudi pri sedanji emigraciji, posebno pri največji skupini, ki prebiva okrog Buenos Airesa, najdemo še po dvajsetih letih izseljenišтва razmere in običaje, kakor smo jih bili vajeni doma; tudi v kulturno-političnem pogledu. Še vedno delujejo stara društva, celo stare

politične stranke, čeprav tiste v naši rodni domovini ne obstajajo več in so v nekem oziru že zelo oddaljene od stvarnosti. Skoraj bi rekel, da se nekateri z vso silo upirajo misli, da bi v novi domovini morali umreti kot „emigranti“. Zato tudi nič čudnega, če je pok. g. svetnik škulj na dan svoje zlate maše zaklical: „Dragi rojaki, napovem vam, ‘domov’ bomo šli!“

Po vsem svetu, kjer prebiva večje število slovenskih izseljencev, so ti brez vsake podpore iz domovine postavili svoje slovenske domove in klube, kjer vzdržujejo slovenske nedeljske šole za mladino, športne prireditve, gledališke igre in pristne slovenske zabave. Izseljencu takorekoč nadomeščajo vse, kar najbolj pogrša v tujini. Ni mogoče popisati, koliko idealizma so pokazali pri zgraditvi teh domov najpreprostejši ljudje, katerim je bilo resnično težko odriniti denar za vse to. V krajih, kjer sinovi izseljencev že niso več znali slovenskega jezika, so ti domovi napravili prave čudeže. Vse to je bilo tudi silno važno za moralno vzgojo mladine, da so starši na tak način otroke spravili s cest velemejstja v varna zavetišča.

Čut tradicije in čvrstost naše narodne zavesti v tujini, je tudi rodil kulturne sadove, ki jih danes občudujejo vse druge narodnosti, ki so z nami vred prišle v te gostoljubne dežele. Na prvem mestu je gotovo Slovenska kulturna akcija, ki danes nadomešča izseljencem srednje šole in univerzo, kar se domače kulture tiče. Če gledamo procentualno, koliko je ta peščica Slovencev v tujini ustvarila, moramo priznati, da emigranti kvalitativno in kvantitativno daleč nadkrilujemo domovino.

Emigracija rabi pa tudi svoj čas, da se sama pravilno v tujini znajde. Kjer je sonce, tam so tudi sence in kdor mnogo dela, tudi tu in tam kaj pogrši. Nimam namena, da bi kogarkoli napadal ali žalil, pa vendar smatram za potrebno, da odkrito izpregovorim nekaj besed.

Nekateri posamezniki se še danes bavijo z mislijo, da se bomo lahko „v kratkem“ vrnili; pri tem tudi mislijo, da se more meni nič tebi nič stara, predvojna Jugoslavija restavrirati. Ti ljudje so mnenja, da kakor smo kot domobranci zaputili domovino, se bomo lahko tudi kot domobranci vanjo vrnili, in da je možno z neko uredbo „z zakonsko močjo“ preko noči reducirati ves sistem komunizma, ki so ga doma dvajset let gradili. Ti ljudje tudi nič ne pomislijo, da je velika razlika med politično in gospodarsko revolucijo. Zgodovina pozna mnogo političnih, pa zelo, zelo malo gospodarskih revolucij, kar je dokaz, da so gospodarske revolucije težko izvedljive, če ne povsem nemogoče.

Drugi se ne morejo sprijazniti z mislijo, da nimajo več vlade Slovenije na svoji grbi in da praktično v sedanjem trenutku ne morejo vplivati na razvoj dogodkov v domovini. Ti ljudje imajo še vedno pred očmi stari ustavni, upravni, gospodarski in kulturni aparat stare Jugoslavije, odnosno Slovenije, in zidajo vse svoje načrte na osnovi stanja iz leta 1941. Tem

ljudem ne gre v glavo, da je realno stanje domovine danes drugačno, posebno kar se gospodarskega napredka, oziroma industrializacije tiče.

Zanimivo je tudi rešiti vprašanje, ali in kako bomo mogli v bližnji bodočnosti vplivati na razvoj dogodkov v Sloveniji. Res je, da so prišle vse svetovne kulturne, verske in gospodarske struje preko naših mej v Slovenijo (npr. reformacija, prosvetljeni absolutizem, demokracija, nacionalizem, kopije fašizma in komunizma). Zato tudi UDBA ne more izključiti, da bi preko zelene meje kaj ne prišlo v Slovenijo. Vplivati na dogodke doma pa je možno samo pod tem pogojem, če smo sposobni pravilno razumeti bodoči razvoj dogodkov in potreb po vsem svetu in stvarnost, prilike in potrebe v naši domovini. Moram pa povedati, da do sedaj še nisem našel človeka, ki bi mi znal razumljivo in vsaj samo v grobih obrisih razložiti uspešnost in neuspešnost sedanjega socialističnega procesa doma, če glede, da se ta proces vsako leto dokaj spreminja. Zato je treba najti potrebno literaturo in osebne stike, pri takšni daljavi in carinskih težkočah ne vedno lahko dosegljivo.

Silno važno je, da bo vsaj nekaj Slovencev iz emigracije, kar se realnega stanja v domovini tiče, vedno na tekočem. Samo tako je mogoče ob danem trenutku dajati pravilne nasvete in v zamejstvu propagandno in diplomatsko podpreti tisto domače kulturno, politično in gospodarsko gibanje, ki je za Slovenijo najbolj ugodno. To je zlasti važno, ako bi prišlo do svetovnih političnih ali gospodarsko-revolucionarnih sprememb.

Zadnja leta najdemo v emigrantskem tisku mnogo zgodovinskega gradiva, ki naj bi objasnilo, odnosno zavračalo, kar komunistični tisk slika po svoje. Prav naš „Vestnik“ naj bi bil tisti, ki bi naši bodoči generaciji zapustil pravo sliko o naših junakih in o našem delovanju med vojno.

Ne moremo reči, da so vsem avtorjem ti zgodovinski sestavki posredčili. Glavne vzroke vidim v tem, ker so avtorji mnogokrat imeli le posredne dokaze za svoje trditve. Ni res, da je nujno resnično to, kar se je pisalo ali govorilo med vojno. Lep dokaz zato je „Slovenski poročevalec“, ki je več nego pol leta zamenjaval dve osebi, namreč dr. Dobovška z juristom Frakljem. Oba sta zelo velike postave in oba sta stanovala pri šentpetski cerkvi. Za komuniste je bilo takšno „dokazno postopanje“ zadostno. Do danes te svoje zmote niso nikdar prekleicali. Tudi v tujini med emigracijo se porabi mnogo papirja in črnila zato, da se dokazujejo dejstva, ki so aji nevažna, ali večkrat nič drugega nego subjektivni prividi. Jasno je, da so osebe, ki so ob najtežji uri naše domovine žrtvovale imetje in življenje, tu in tam tudi kaj taktično pogršile. Krivično pa je, da se te napake danes obošale na veliki zvon in v takšni obliki, da je resnična zgodovinska slika izmaličena.

Goethe pravi: „Es ist ein Fluch der boesen Tat, da sie nur forzeugend Boeses kann gebaeren.“ (Prekletstvo hudobnega dejanja je, da to

dejanje rodi vedno in vedno samo zlo.) Tako vidimo žalostna dejstva, da se skušajo oklevetane osebe oprati na ta način, da pobirajo gnoj in vračajo milo za drago, mnogokrat prav krivično in ponesrečeno. Na dlani je, da s takšnim postopanjem ne pridemo nikamor.

Človek bi tudi pričakoval, da je emigracija ljudem odprla poglede, ki jih doma nismo imeli, misleč, da je Slovenija središče sveta, kjer se vse odloči. V resnici so pa velesile že po 22. juniju 1941 odločile, da ostane Jugoslavija pod interesno sfero Rusije... Tako je zapisala papeževa revija „Civiltà Cattolica“, ki jo je urejeval znani p. Lombardi SJ. že 1941! Zato je naša dolžnost poiskati krivce tam, kjer so.

Vsi ti primeri kažejo, da se mora naša emigracija najprej primerno znajti. Prvi korak seveda mora biti ta, da se bomo naučili zagrabiti za tvorno delo in da bomo znali prenehati škropiti z blatom daleč na okrog.

Prepričan sem, da se bo tudi mnogo doseglo, če bodo znale velike in majhne skupine izmenjati misli v akademskem dialogu za okroglo mizo. V zamejstvu bo to veliko lažje kakor doma, ker tu v emigraciji ne igrajo tako veliko vloge razni osebni interesi.

Za danes iz že povedanega napravimo sledeče zaključke:

1. Zavedati se, da smo z naselitvijo po raznih deželah postali **emigranti**. O bodočnosti Slovencev bodo odločali samo oni, ki so ostali doma, v kolikor jih zopet ne bodo prevarile velesile. Od sposobnosti emigracije bo odvisno, ali bo lahko v odločilnem trenutku vplivala na razvoj dogodkov ali ne.

2. Emigracija je dolžna ohraniti v novih domovinah dve svetinji, ki smo jih prinesli iz domovine: narodnost in vero.

3. Emigracija je dolžna nepristransko preiskovati povod, neposredne vzroke in posledice komunistične revolucije. Ugotoviti, v kolikor je vmešavanje velesil in mednarodnega komunizma že a priori onemogočilo drugačen potek dogodkov.

4. Emigrantski tisk je dolžan razdrobljenim skupinam Slovencev po vsem svetu sistematično in objektivno predočiti današnjo slovensko stvarnost. S posebno pažnjo ugotoviti katera gibanja v politiki, kulturi in gospodarstvu najbolj odgovarjajo trenutnim potrebam Slovenije.

5. Združene emigrantske organizacije so dolžne v danem trenutku s svojim vplivom doseči slovenskemu narodu **pravico do samoodločbe**. Emigracija pa bo podprla oni program, ki najbolj zajamči trajen mir in procvit naše rodne domovine.

L. M.

ZA JASNOST POJMOV IN NAČEL

„Naloga naše emigracije je, da prispeva k zrušenju najbolj okrutnega despotstva in k uničenju najbolj lažnive ideologije, kar jih pozna zgodovina. Pri tem nam niti na misel ne more priti noben kompromis. Kompromise v nekaterih upravnih zadevah je upravičeno s komunističnim režimom napraviti samo vodstvo Cerkve, da kot manjše zlo reši vsaj nekaj cerkvenega delovanja (dokler diktatorju to kaže). Za nas, svobodno emigracijo, tega motiva ni. Za nas velja brezizjemno: Ne morete služiti dvema gospodoma.“ — Prof. Alojzij Geržinič v Duhovnem življenju 1966, števil. 1, stran 30.

Tedaj, ko je Janez XXIII. na široko odprl vrata, da bi se srečale vse človeške misli v enem samem poletu, je vsa preljubna svetovna bratovščina kulturnega boljševištvaja nenadoma našla najboljšo pot, da je svojo pridigo o koeksistenci razširila na vse kraje, v vsa okolja, v vse domove skorajda. Tudi preko morja so taki glasovi prišli. In zgodilo se je, kakor po navadi: ponudiš prst, pa zagrabi roko! Tudi to pot, nika si ne delajmo utvar. Vsaj mi ne, ki nas je pred tridesetimi leti ponujena roka nekaj let zatem tolkla po glavi. Zdaj je ponujena roka spet tu, dasi je koncil končan in je Pavel VI. v svoji modrosti vsaj nekaj oken zaprl, da ni več prepiha...

Ponujena roka! Kdo je ne pozna, kdo se je ne spomni? — Zdaj je spet tu. Bomo videli, kako.

Mi, svobodni Slovenci v zdomstvu smo z lastno silo in pridnostjo postavili nebroj novih družtenih domov, središč po vseh državah, jih vzdržujemo in vodimo naprej. Od tistega dne, ko se je pojavilo prvo tako središče na Via dei Colli 8 v Rimu. S pokojnim dr. Rožmanom, edinim svobodnim slovenskim škofom, smo šli v nove čase odpirati vrata nove Slovenije brez meja. Škof je odšel po zaslužen plačilo in nad zdomsko skupnostjo je bedel p. Prešeren. Tudi ta je pred nedavnim odšel iz naših vrst. Torej — pot je prosta, so si mislili nekateri in začeli zganjati koeksistenco na debelo: v zasebnih pismih v Cleveland na primer, kjer se je zahtevalo obračun o Rožmanovem skladu, v Lanús na primer, da se zagotovi nemoten obisk predstojnika, v Toronto, da je vendar že treba spraviti s pota ideološko emigracijo, v Buenos Aires končno, kaj bi bilo, ako bi se dosegla odstavitev. Nekje so spodrsnili,

drugod ne. Tako — naj sledi napad na emigrantske domove. Kje bomo začeli? — V Rimu, najbolj enostavno. In so se zganili ter objavili pastirsko pismo, ki med drugim pravi:

„Da bi doma imeli izobražene duhovnike in da bi tudi vam v tujini za bodoče zagotovili dušne pastirje, smo v Rimu s pomočjo sv. sedeža ustanovili zavod za Slovenske duhovnike, kakor jih imajo mnogi drugi narodi. Dali smo mu ime Slove-
nicum, t. j. Slovenski zavod. Tja bodo hodili duhovniki iz domovine na višje bogoslovne študije, da se bodo pripravili na duhovniške naloge pri nas. Tja pa bodo hodili tudi naši duhovniki iz inozemstva, da bodo potem delovali med vami. Tako naj zavod družijo vse Slovence doma in po svetu. Seveda ta naša ustanova še nima svoje hiše, pač pa je že sprejela prve gojence v drugi duhovniški hiši v Rimu. Od razvoja tega zavoda je v veliki meri odvisna bodočnost katoliške Cerkve v naši domovini in tudi med Vami, ki ste po svetu. Zato nam je novi Slovenski zavod v Rimu zelo pri sreju. Zelimo in prosimo Vas, da se zanj zavzamete tudi vi. Zavod naj bi bil tudi vaša srčna zadeva. Treba bo kupiti najprej zemljišče, potem pa seveda na njem tudi zidati. To pa bo mogoče storiti le s pomočjo vas, velikodušnih rojakov v inozemstvu. Pomagajte, prosimo, da se na tak način zagotovi zadostno število dobrih, globlje izobraženih duhovnikov doma in v tujini. Vsak gmoten dar, četudi vdovin vinar, dan zaradi Boga za zavod, bo dobrodošel.“

Tako izvleček iz pisma, rojakom po svetu namreč. Kakor je osrednji slovenski zavod resnično potreben, tako je še bolj potrebna poprejšnja razjasnitev nekaterih pojmov, in sicer:

Ugotavljamo, da je gevoja o dveh vrstah duhovnikov: tistih za doma in tistih za zunaj. Tega zdomstvo nase sprejeti ne more, ker ne dovoljuje cepitve slovenskih katoličanov v dve vrsti. In dasi ta razlika obstaja, v svobodi izražanja svoje vere namreč, to še ne more biti cepitev. Če to kdo hoče, ima zato posebno zanimanje. Cerkvena oblast gotovo ne, torej politična v domovini. Ta pa je ista, kakor tečaj, ko so pobili 12.000 naših fantov. In dokler v ljubljanski stolnici ne bo smela biti brana črna maša za vse pobite, dokler svojeci pobitih ne bodo smeli v kočevskih gozdovih napraviti novega pokopališča, toliko časa doma svobode za Cerkev ne bo. To je slehernemu v zdomstvu jasno. Če komu ni, ki pride vsako leto enkrat v Rim samo napadat zdomsko organiziranost in povezanost, ni naša krivda, če ni toliko bister, da bi videl, da slovenski katoličani na tujem držimo že dvajset let brez navodil iz osrednjih škofij, da smo imeli svoj zavod, dokler ga prav ta osrednjost ni spodnesla, da smo pošiljali svoje duhovnike na študij v Rim in še kam drugam.

Ugotavljamo, da bomo smatrali slovensko Cerkev doma za svo-

bodno tedaj, ko bodo naši duhovniki, ki jim OZNA pri najboljši volji ničesar očitati ne bo mogla, nemoteno odhajali v domovino na službena mesta, tam pridigali, učili in delali, kakor na katerikoli fari v zahodnem svetu. Ne vidimo pa tudi nikake potrebe skupnega zavoda, dokler podpisniki istega pisma trdijo, da duhovnikov, ki so bili z našimi fanti ves čas v boju proti komunizmu, doma ne potrebujejo, ker jih oblast črno gleda. Tista oblast naj namesto plačanih voženj Kocbeku, J..., J... in drugim rajši prispeva denar za obnovo podrlih cerkva doma, za nakup zemljišča in gradnjo zavoda v Rimu, ko že noče niti za katoliške domove po Goriškem, Tržaškem in Koroškem prispevati ničesar iz „gole ljubezni do preljubih sosedov“.

Ugotavljamo, da je ponujena roka šla predaleč, kajti zdomstvo naj bi vse financiralo, pošiljalo gojence, domovinska oblast pa bi poskrbela za prevzgojo v duhu koeksistence. Na to ne gremo. Naša pot v katoliški Cerkvi je jasna: Cerkev je združenje svobodnih ljudi in kot taki smemo imeti svojega škofa Slovenca, ki bo ordinarij za vso Slovenijo brez meja. In naj bodo v domovini prepričani, da bomo tako več storili tudi za domovino, kakor pa v obliki, ki nam jo nudijo.

Naj pesniško navdahnjene duše ne mislijo, da gojimo sovraštvo ali da se gremo po dveh tirih. Še daleč ne! Smili se nam slovenstvo, smili slovensko katehizem, ki ga danes partijska roka hoče ukleniti v svojo povorko, ko vidi, da mu vse druge možnosti uhajajo. Zdržali smo dvajset let na svoje, in nas ni sram, zdržali bomo še naprej, čeprav vemo, da v temnih sencah vse sive eminence građe samo na upanju: saj nimajo več Rožmana! A imeli ga bomo: novega, zrelega, doslednega, Slovenca z dušo in srcem, svobodnega. V tem nam Bog pomaga!

Uredništvo

Največje zlo pa je morda, da se naš občutek za to, kaj je zlo in kaj ni zlo, ni izostril, kot bi smeli pričakovati glede na to, da vsaka revolucija uveljavlja tudi novo, zahtevnejšo moralo, temveč včasih celo okrnel in otopenel. (Matej Bor, Ob prazniku slovenske kulture, Sodobnost XIII, str. 18)

Točno, to je največje zlo. Komunizem je izgubil objektivno življenjsko orientacijo. Zavrgel je absolutni Vir morale in proglasil svoja neboljena načela za nekaj absolutnega. V imenu teh, v lastnih malih možganih sfabriciranih načel, sodi, ubija, zapira v ječe, jemlje svobodo, človeka krči na nepomembnost številke. V imenu svojih enodnevnih načel je zavrgel absolutna načela. Izgubil je občutek za to, kaj je zlo in kaj ni zlo. To je največja podlost komunizma.

DEMOKRATIČEN KOMUNIZEM?

Pisec članka je tajnik Sovjetološkega oddelka pravne fakultete katoliške univerze v Buenos Airesu, na kateri je imel pričujoče predavanje. Za odstop članka v objavo se mu Vestnik iskreno zahvaljuje.

Jugoslavija je multinacionalna država. Sestavlja jo pet narodov: Slovenci (10%), Hrvati (24%), Srbi (42%), Macedonci (5%) in Črnogorci (3%). Ostalo, poleg 5% muslimanov, si delijo številne narodne manjšine, med katerimi so največje: Albanci, Madžari, Italijani itd.

Jugoslavija je edina evropska država, poleg ZSSR, v kateri so komunisti začeli in vodili revolucijo med vojno in pod okupacijo. Toda, kakor v nobenem od ostalih sovjetskih evropskih satežitov, tako tudi v Jugoslaviji komunisti niso mogli priti na oblast brez intervencije sovjetske vojske. V oktobru 1944 je bila sovjetska vojska prva, ki je iz Beograda pregnala Nemce in ga osvojila, nakar je Tito s svojim štabom prišel v že varen Beograd. Stalin in Molotov sta (kakor beremo na strani 63 zbirke Korespondence med Centralnim komitejem jugoslovanske KP in Centralnim komitejem sovjetske KP, ki jo je Centralni komitej jugoslovanske KP izdal v Beogradu leta 1948) 4. maja 1948 poslala Titu pismo, v katerem trdita, da je mogoče uspeh jugoslovanske KP razložiti „samo z dejstvom, da je potem, ko so nemški padalci razbili glavni stan jugoslovanskih partizanov, v trenutku, ko je Narodnoosvobodilno gibanje v Jugoslaviji bilo v resni krizi, sovjetska vojska prihiteja na pomoč jugoslovanskim narodom, zlomila odpor nemške okupacijske vojske, osvobodila Beograd in tako ustvarila predpogoje, potrebne za prihod komunistične partije na oblast.“

Brez intervencije sovjetske vojske bi se Tito ne mogel namestiti v rezidenci bivših jugoslovanskih kraljev v Beogradu, kajti pred koncem vojne je bil za njegov partizanski pokret položaj tako kritičen, da npr. v Srbiji ni bilo niti enega njegovega vojaka več, v Sloveniji je bil partizanski pokret vojaško uničen v januarju in februarju 1945, iz Bosne na Hrvaškem pa se je Tito umaknil na jadranski otok Vis v varstvo Angležev, od koder je nato odletel septembra 1944 v Moskvo ter je zaprosil Stalina za pomoč. Stalin mu je nato poslal svojo vojsko, kakor smo zgoraj omenili, da je za Tita zavzela Beograd. „Prisotnost rdeče vojske v Jugoslaviji ni imela samo vojaških, ampak tudi ugodne politične posledice; povzročila je demoralizacijo v vrstah profašističnih reakcionarnih elementov (i. e. protikomunističnih). Konsolidirala je položaj in avtoriteto Narodnoosvobodilnega gibanja in nove ljudske oblasti v Jugoslaviji.“ priznava komunistični pravnik Maks Šnuderl v „Zgodovini ljudske oblasti“, str. 307.

Kljub ustoličenju v Beogradu, Tito ni mogel s svojim komunizmom zavladati po vsej Jugoslaviji do 8. maja 1945, se prvi šele več kot šes mesecev pozneje in sicer: 1. Zaradi odpora nemških okupacijskih čet sovjetski armadi in 2. zaradi odpora srbskih, hrvaških in slovenskih protikomunističnih elementov, ki so državljansko vojno proti komunizmu vodili

do zadnjega trenutka, upajoč na intervencijo tudi angloameriških vojaških oddelkov, ki so prodrli v severno Italijo in od tam v Trst do jugoslovanske meje. Ker te intervencije zahodnih zaveznikov ni bilo, kljub znanemu spoznanju Churchill—Stalin na konferenci v Moskvi 9.—17. oktobra 1944, po katerem sta si ZSSR in Anglija razdelili svoji vplivni področji v Jugoslaviji po načelu 50/50, so se protikomunistični elementi morali pred sovjetsko vojaško silo umakniti iz države ter se jih je večina zatekla v britansko zasedbeno cono Avstrije. Od tam so jih Angleži večino vrnili v komunistično Jugoslavijo, kjer jih je partijska justica enostavno likvidirala po zgledu sovjetske likvidacije poljske vojske v Katynu. Pokolj 12.000 slovenskih protikomunističnih edinic, več tisoč hrvatskih in srbskih edinic, so Titovi krvniki izvršili v gozdovih v Sloveniji z brzostrelkami in strelji v tilnik tri tedne po koncu druge svetovne vojne. Titov komunistični režim je začel vladati v Jugoslaviji po najsilovitejšem bratomoru v zgodovini Jugoslavije.

Tako je jugoslovanskim narodom zavladala komunistična partija, ki je ob nacističnem napadu na Jugoslavijo 6. aprila 1941 štela komaj 12.000 vpisanih članov. Vsega prebivalstva je takrat imela Jugoslavija okrog 16.000.000, od katerih je zaradi vojaškega napada nemških oddelkov padlo samo nekaj tisoč, medtem ko je nato sledeča državljanska vojna med komunisti in nekomunisti zahtevala 1.700.000 smrtnih žrtev. Vsak deseti Jugoslovčan je bil žrtev komunistične revolucije.

Josip Broz (vzdevek Tito si je nadel šele med državljansko vojno) je prevzel vodstvo jugoslovanske KP leta 1937, potem ko je svojega prednika Gorkiča v Moskvi denunciral in ga je Stalin dal v prisotnosti Tita (takrat je Tito nosil vzdevek tovariš Walter) likvidirati. Jugoslovanska KP je nastala leta 1920, bila nato decembra istega leta prepovedana in je ostala v ilegali vse do razsula Jugoslavije. Predvojna Jugoslavija tudi ni vzdrževala diplomatskih stikov s sovjetsko Moskvo.

Tito je Hrvat. Poleg njega vodijo današnjo Jugoslavijo še trije tajniki Centralnega komiteja jugoslovanske KP, ki so: Slovenec Edvard Kardelj, Srb Aleksandar Ranković in Črnogorec Veljko Vlahović. Ideolog jugoslovanske KP je Kardelj.

V španski državljanski vojni se je na strani republikancev borilo ok. 1.300 jugoslovanskih komunistov. Tito in Djilas sta bila glavna organizatorja jugoslovanskih komunističnih prostovoljcev za Španijo. Potovali so v glavnem skozi Pariz. V Španiji so si ti pridobili politična in vojaška izkustva ter so bili nato jedrne skupine komunističnih brigad v jugoslovanski državljanski vojni.

Značilno za jugoslovanske komuniste je bilo, da so ob nacističnem napadu na Jugoslavijo istočasno s hrvatskimi ustaši z močno propagando demoralizirali jugoslovansko vojaštvo, tako da so čim več doprinesli k hitremu propadu odpora. Po zasedbi so takoj začeli sodelovati z okupatorjem, ker sta bila takrat Hitler in Stalin zaveznika. Šele ko je Hitler napadel Sovjetsko zvezo, 22. junija 1941, je jugoslovanska komunistična partija izdala proglas za odpor proti okupatorju. Ta proglas je bil takle: „Prišel je trenutek, da zgrabite za orožje proti fašističnemu napadalcu. Borite se za svobodo pod vodstvom komunistične partije Jugoslavije. Borba Sovjetske zveze je vaša borba, kajti ZSSR se bori proti vašim sovražnikom. Izvršite svojo proletarsko dolžnost. Ne dopustite, da bi se junaška kri herojskih sovjetskih ljudstev prelivala brez vašega sodelovanja.“

Z okupacije in razsulom Jugoslavije je bil njen državni aparat popolnoma uničen, kar je bil predpogoj za začetek komunistične revolucije in za poznejšo vzpostavitev komunistične diktature v Jugoslaviji. Ko je sedem let kasneje jugoslovanska komunistična partija objavila svoj novi program, je to dejstvo priznala v naslednjem stavku: „Nemogoče je bilo izvesti uspešen upor proti okupatorskim silam brez uničenja starega državnega aparata, ki je bil instrument izdajalske buržuazije in ki se je sama stavila na razpolago okupatorju. Upor se je začel na razvalinah oblasti izdajalske buržuazije — z ustanovitvijo organov ljudske oblasti.“ (Kultura, Beograd, 1948, str. 77). Brez zunanjega posega jugoslovanskim komunistom ni bilo mogoče izvesti revolucije. Njihova edina možnost je bila vojna, „tuja imperialistična vojna“, ki bi jo mogli nato spremeniti v revolucionarno „narodno-osvobodilno vojno“.

Ob koncu vojne ni bilo na vsem jugoslovanskem državnem ozemlju drugega zakona kakor le zakon komunistične partije. Vsi zakoni prejšnje Jugoslavije so bili odpravljeni, novih zakonov še ni bilo. To brez-zakonsko stanje je trajalo nad eno leto, do 23. oktobra 1946, ko je ljudska skupščina sprejela nov zakonik. V tej dobi je vladal edino zakon partije, se pravi neizmeren teror, ljudska sodišča. Partizani in krajevni terenci so likvidirali svoje osebne nasprotnike in ogromno število protikomunistov. Oblast so zagrabili v svoje roke in delili pravico, kakor so hoteli, po načelu: tot justitiae quod judices. Vsi možni sovražniki režima so bili pometani v ječe, pobiti ali pa poslani na prisilno delo. Ljudska sodišča so bila sestavljena iz partizanov in drugih komunistov. Sodila so po „načelih narodno-osvobodilne vojne“, ki so jih tolmačili sodniki „po svojem prepričanju in po svojem konceptu pravice, ki je neprimerno višji, kakor je bil koncept prejšnjih predstavnikov oblasti, čeprav so oni (sodniki) samo napol pismeni kmetje.“ (Zapiski iz osvobodilne vojne, prof. Čolaković, II. str. 56.) V tem poldrugem letu terorja je justico jugoslovanskim državljanom podeljevalo devetčlansko federalno vrhovno sodišče; šest republiških vrhovnih sodišč in vrhovno sodišče avtonomne province Vojvodine, ki so skupaj štela 75 sodnikov; 60 področnih in 386 okrajnih sodišč s 1.611 sodniki ter 34.675 prototnikov. „To relativno majhno število sodnikov je v letu 1946 rešilo nad 1.100.000 slučajev,“ je izjavil Titov pravosodni minister Franc Frol. (Stenografski zapiski ekspozicije pravosodnega ministra v federalni skupščini, Beograd 1947, str. 98). Lahko si je misliti, kakšne so bile razsodbe.

Poleg tega je zavladala po vsej državi tajna policija, ki pod imenom UDBA (Uprava državne bezbednosti/varnosti) še danes kroji usodo jugoslovanskim državljanom. V treh letih, se pravi do sredine 1948, je partija počistila državo „buržuaznih“ elementov, tako da sta Tito in Kardelj v imenu Centralnega komiteja KP lahko dala naslednjo izjavo: „Kar se tiče kvalitete narodnoosvobodilne fronte v Jugoslaviji, ni samo enaka, temveč boljša v svoji organizaciji in aktivnosti od mnogih drugih komunističnih strank. Komunistična partija Jugoslavije si je v polni meri zagotovila vodstvo te fronte, kajti KP tvori krmilo te fronte.“

Prva ustava, ki jo je Titov režim sprejel 31. januarja 1946, je bila natančna kopija sovjetske ustave iz leta 1936. Tudi pravica odcepitve je bila zavita tako, da se nobena republika ne more odcepiti od ostalih. Pravi jugoslovanski pravnik Maks Šnuderl: „Odločeno je bilo, da morajo vse republike ostati združene v Jugoslaviji.“ (Zbornik pravne fakultete, Zagreb, str. 683.)

Ker je bila Jugoslavija edina država v sovjetskem bloku, v kateri je

takoj ob koncu vojne komunistična partija imela vso oblast že v svojih rokah, je zato neovirano tudi takoj začela izvajati kolektivizacijo poljedelstva, podržavljanje industrije in trgovine in odpravo zasebne lastnine, vse striktno po sovjetskem vzorcu. Upeljali so takoj tudi znamenite petletne plane, prav kakor v ZSSR.

Dominantna karakteristika jugoslovanskega gospodarstva je bila v začetku centralizirana državna uprava, povsem slična sovjetskemu sistemu. Toda jugoslovanski komunisti so kmalu spoznali, da v vsem sovjetskega sistema ni mogoče izvesti v Jugoslaviji. Zato so začeli eksperimentirati in so to svoje eksperimentiranje nazivali „nova pot v gradnji socializma“. Tako so prešli iz centraliziranega državnega gospodarstva v tkzv. samoupravni sistem, po katerem naj bi se vsako podjetje, vsaka kooperativa, vsaka tovarna, kakor tudi vsak okraj in vsaka občina, upravljala sama, vse pa mora biti seveda povezano v celoto, za kar skrbi komunistična partija, ki ohranja načelo tkzv. „demokratskega centralizma“ v svoji organizaciji, se pravi diktaturo.

Ko človek zasleduje jugoslovanske eksperimente v razvoju socializma v komunizem, mora pravzaprav priznati, da je jugoslovanski komunizem, kakor to trdijo jugoslovanski komunisti sami, v mnogih ozirih pravilnejši in čistejši, kakor je bila Stalinova ali Hruščova verzija. Jugoslovanski komunisti trdijo, da so najmanj za eno stopnjo pred sovjetskim socializmom, ker so s sistemom samoupravljanja napravili vsaj za en korak dalje v odmiranju države.

Ko je leta 1948 Stalin pregнал jugoslovanske komuniste iz komunističnega tabora, so le-ti iskali tolažbo v komunistični filozofiji in odkrili, da postanejo lahko še čelo boljše komunisti od moskovskih, ako se držijo doslednejše naukov Marxa, Engelsa in Lenina. Med te spadata tudi nauka, da bo ljudem dobro šele takrat, ko bodo živeli v komunah in da je treba sedanjo dobo smatrati kot prehodno od kapitalizma preko socializma v komunizem. Bolj iz praktičnih razlogov so dodali še dva nauka: odgovornost za proizvodnjo morajo prevzeti delavci kot proizvajalci preko delavskih svetov, plačan pa mora biti vsakdo med njimi po vrednosti opravljenega dela v korist podjetja, ki v njem dela.

Moskva je načelno priznala le nauk o prehodni dobi in o plačah po vrednosti opravljenega dela. Nauk o komunah in delavskih svetih pa je oklicala za revizionizem, ki ubija njeno teorijo, da mora socialistično gospodarstvo voditi samo država kot taka in pri tem zmeraj imeti odločilno besedo.

Stališče jugoslovanskih komunistov do komune je bilo končno izoblikovano leta 1958 v strankinem programu. Tam je napisano, da so „poglavitni nosilci socialističnega razvoja v družbeni osnovi“: proizvajalec (delavci vseh vrst), delovni kolektiv, komuna in do neke meje tudi država. Tega stališča ne najdemo v programih drugih komunističnih strank. Tam je država, odnosno „družba“ nosilec vsega, ima pa pri tem lahko pomagace v družbenih organih vseh vrst.

Za komune pravi jugoslovanski partijski program, da je osnovna „politično-teritorialna in družbeno-ekonomska samoupravna skupnost delovnih ljudi“. Komune morajo urejati proizvodnjo, potrošnjo, dohodke članov komun, skrbeti za prosveto, kulturo, zdravstvo, zabavo, šport, oddih. Ta ogromna zbirka nalog daje seveda komuni pravico, da vtika svoj nos v

vsako stvar, ki se godi zunaj najožjega družinskega življenja. Komuna naj bo torej vsemogočen gospodar nad svojimi člani. Komune so gospodarji vseh podjetij v svojem območju, katera morajo iz svojih dohodkov prispevati v skupno blagajno komune. Ker finančnih sredstev komunam vedno primanjkuje, je pritisk komun na podjetja v tem oziru vedno večji, (Zbornik Svobodne Slovenije 1963, I. A., str. 7/13)

Vodstvo komun je v rokah članov komunistične partije. Ker pa v partijski organizaciji ne veljajo načela samoupravljanja, se pravi decentralizacije, pač pa le načelo zgoraj omenjenega „demokratskega centralizma“, ostaja partija, se pravi, njeno vrhovno vodstvo krmilo vsega življenja v Jugoslaviji. Diktatura partije je nad vsemi jugoslovanskimi državljanji zagotovljena. V statutu jugoslovanske partije, odobrenem na zadnjem 8. partijskem kongresu v decembru 1964 v Beogradu, stoji: „Zveza komunistov Jugoslavije (kakor se partija imenuje od 6. partijskega kongresa leta 1952) je organizirana idejna in politična sila delavskega razreda in vseh delovnih ljudi Jugoslavije... V svoji dejavnosti se ravna po teoriji znanstvenega socializma — marksizmu-leninizmu — ki se nenehno razvija in bogati s sodobno družbeno prakso in novimi znanstvenimi dognanji...“ Spet na drugem mestu isti program pravi: „Zveza komunistov Jugoslavije je enotna organizacija komunistov Jugoslavije, zasnovana na načelu demokratskega centralizma...“

Podjetja v komunah so organizirana po načelu tkzv. samoupravljanja. Organi tega samoupravljanja so trije: delavski svet, upravni odbor in direktor. V delavski svet volijo svoje delegate vsi delavci podjetja. Upravni odbor je izvoljen iz članov delavskega sveta, direktorja pa nastavlja odbor komune, ki je sestavljen iz partijcev. Tako je zagotovljeno, da je direktor slehernega podjetja, ki so itak vsa državna, vedno partijec. Direktor pa ima naslednje dolžnosti in pravice: organizira proces dela in kontrolira realizacijo plana kakor tudi obratovanje podjetja. Zastopa podjetje, sklepa pogodbe in upravlja delavski kapital; odgovoren je za izvedbo zakonov in vseh ukazov zadevnih državnih organov; nastavlja in odpušča delavce, nastavlja uradnike, jim določa delo in dolžnosti ter skrbi za disciplino v podjetju. Povsem jasno je, da ima preko direktorja partija vso oblast in kontrolo nad slehernim delavcem in uradnikom v podjetju.

Ob spremembi svojega imena iz Jugoslovanske komunistične partije v Ligo komunistov Jugoslavije na šestem partijskem kongresu leta 1952 je Edvard Kardelj dialektično definiral jugoslovansko KP takole: „Liga komunistov Jugoslavije ni politična stranka. Je dejansko politični instrument delavskega gibanja, ne pa stranka v klasičnem pomenu besede. Gre namreč za asociacijo ideološko združenih ljudi, katerim vse njihovo socialno, politično in družbeno-ekonomsko delo sloni na načelih marksističnih znanstvenih izsledkov in poznejšega razvoja znanstvenega socializma na splošno.“ In še naprej: „Liga komunistov postaja vedno bolj faktor v družbenem samoupravljanju, v gradnji socializma, pod pogoji družbene lastnine produkcijskih sredstev.“

Danes ima Titova Jugoslavija že tretjo ustavo v svojih dvajsetih letih obstoja. Prva je bila sprejeta, kakor smo že omenili, leta 1946, kot natančna kopija Stalinove ustave iz leta 1936. Drugo so sprejeli leta 1953, prilagodivši jo novim gospodarskim eksperimentom z družbenim samoupravljanjem. Tretjo pa so sprejeli leta 1963, s katero opuščajo pojme „narodni“, „ljudski“ in jih dosledno zamenjujejo s „socialističnim“. Nova

ustava je, po izjavi njenega avtorja Kardelja, „ogledalo sedanjega stanja jugoslovanske družbe in njenih odnosov do države, pa tudi kaŕipot, ki naj usmerja jugoslovansko pot v komunizem“.

Nova ustava postavlja na prvo mesto druŕbo, na drugo druŕavo. Trdi, da je druŕba organizirana skupnost ljudi, ki jih veŕejo delo in proizvodjalna sredstva. Vezani so torej samo kot proizvajalci, obenem pa tudi kot upravljalci. To staliŕe je seveda povsem materialistično in temelji na negaciji človeka kot tudi duhovnega bitja. Z novo ustavo prenaŕajo komunisti druŕavne pristojnosti na druŕbo. Toda ni res, da bi se zato ustroj jugoslovanske druŕave zaradi tega kaj spremenil. Za to so jugoslovanski komunisti poskrbeli s tolmačenjem, da je druŕba več, kakor druŕava. In ker je druŕba več, druŕava pa nekaj manj, zato druŕava lahko nastopa kot zastopnik druŕbe. Tako druŕava lahko prenaŕa svoje funkcije na druŕbo, druŕba pa jih odstopa nazaj druŕavi kot svojemu zastopniku, da jih izvaja. Tako vali druŕava mnogo svojih obvez na druŕbo, potem pa jih upravlja kot „druŕbena zastopnica“. Po tej poti se, trdijo jugoslovanski komunisti, ŕirjo pristojnosti druŕbe in zmanjŕujejo funkcije druŕave. Druŕba raste, druŕava odmira, v resnici pa je vse pri starem.

Za vsako pravico, ki jo nova ustava daje delavcu kot proizvajalcu, je predvidena v isti ustavi seveda kontrola ali moŕnost omejitve, ki jo izvajajo v ustavi predvideni kontrolni organi. Naj jih navedemo samo nekaj:

Ustava proglašja na uvodnem mestu, da je Zveza komunistov Jugoslavije steber jugoslovanske druŕbe ter ji daje take privilegije, da lahko kontrolira katero koli dejavnost slehernega Jugoslavana. Podobne pravice imajo po ustavi pomoŕne množične organizacije partije, kakor so Socialistična zveza delovnega ljudstva, Zveza sindikatov, Zveza ljudske mladine, Zveza partizanov, itd.

Federalna vlada ima po ustavi v vsakoletnem druŕbenem planu orodje, s katerim do podrobnosti usmerja vse gospodarstvo in socialno delo posameznikov in njihovih delovnih organizacij in druŕbenih sluŕb po lastnih vidikih. Člen 31 federalne ustave daje centralni vladi ŕe poseben izreden „instrument“ za kontrolo vsega, kar se dogaja v deŕeli: „enotno sluŕbo druŕbenega knjigovodstva“, ki se lahko vtika v katero koli gospodarsko delo. Federacija si daje z redno zakonodajo pooblastilo za kreditno politiko, za reguliranje zunanje trgovine, za kontrolo cen, za predpise o sestavi bilanc, za usmerjanje dela v organizacijah „druŕbene sluŕbe“, kot so ŕole, zavodi, bolniŕnice, kulturne ustanove, socialni zavodi itd. Končno izvaja federacija kontrolo nad delom republik, okrajev in občin. Vse te in druge podobne njene pravice so zagotovljene v členih 113—131 nove ustave.

Ustava obravnava tudi narodno vpraŕanje dosledno po komunističnih načelih. Œe Lenin je zapisal, da je „federacija le prehod k zavestni in tesnejŕi enotnosti delovnih ljudi, ki so se naučili prostovoljno dvigati se nad nacionalno ločenost“. V tem duhu je tudi za jugoslovanske komuniste narod „le ekonomski in druŕbeno-politični faktor človeŕkega napredka“, kot pravi Kardelj. Narod je zgodovinski pojav, ki so ga redile proizvodjalne sile in ga bodo tudi pokopale, ko jim bo odsluŕil. Tudi sedanjo vlogo naroda bo po Kardeljevem „prerastel bodoči razvoj proizvodjalnih sil in mednarodne delitve dela, ki postopno zdruŕuje ves svet“.

Ta duh narekuje tudi staliŕe nove ustave do jugoslovanskih narodov. Člen 114 nove ustave pravi n. pr.: „Federacija varuje suverene pravice in enakopravnost narodov ter socialistično in politično ureditev republik.“ Federacija je torej kot oblast in druŕbeno-politična skupnost na prvem

mestu, republike na drugem. To odgovarja tudi prvemu temeljnemu načelu v uvodu ustave, ki pravi: „... narodi Jugoslavije so se... združili v zvezno republiko svobodnih in enakopravnih narodov in narodnosti in ustvarili socialistično federativno skupnost delovnih ljudi.“ Narodi so se torej združili, da ustvarijo skupnost delovnih ljudi in ne skupnosti narodov.

Kaj pa so potem republike? Člen 108 ustave pravi: „Republika je državna socialistična demokratična skupnost, ki temelji na oblasti delovnega ljudstva in na samoupravljanju.“ Republika ni torej noben izraz narodne volje, pa tudi ne zastopnik narodnih interesov, še manj pa nosilka narodne politike, še najmanj pa vteješana oblika najvišje narodne skupnosti. Zato je pa tudi njen političen pomen omejen navzgor proti vsemogočni federaciji, navzdol pa proti vedno močnejši občini, odnosno komuni.

Ker je nova ustava samo fotografija sedanjega družbenega stanja, ki se dnevno spreminja, nosi v svojem bistvu pečat začasnosti. Legalizira družbeno stanje, kot je danes, v bližnji bodočnosti pa ga več ne bo. Zato člen 164 ustave pooblašča kar Zvezno skupščino, da „odloča o spremembi ustave“. (Zbornik Svobodne Slovenije 1964, I. A., str. 25/34)

Ustava ima isto strankarski namen in pomen; je sestavljena tako, da služi kot priročnik za jugoslovanske komuniste in njihove sopotnike in obenem kot kažipot, katera smer naj bi bila prava za potovanje v komunistično bodočnost. V tem pogledu je le dopolnilo k statutu Zveze komunistov Jugoslavije. Oba dokumenta sta podlaga za „titoizem“ in dovolj jasno dokazujeta, da nikakor ni mogoče govoriti o demokratizaciji jugoslovanskega komunizma.

Liga komunistov Jugoslavije šteje trenutno blizu en milijon članov, od katerih je 35% delavcev, 15% kmetov, 32% uradnikov, 4% študentov in 14% drugih poklicev. Ena glavnih nalog Zveze komunistov Jugoslavije je „prevzgoja jugoslovanskih ljudi v socializem“ in „preprečevanje zahodnih vplivov“. Za doseg tega cilja se partija poslužuje: posebnih partijskih šol, v katerih vzgajajo komunistične kadre. Druga učinkovita šola za komunistično vzgojo je jugoslovanska vojska, v kateri dajo letno povprečno 650 ideoloških tečajev in 700.000 političnih debat. Vrhovno poveljstvo vojske ter vsi poklicni in rezervni častniki jugoslovanske vojske so komunisti. Za širšo prevzgojo prebivalstva pa se partija poslužuje masovnih organizacij, med katerimi je največja in najsplošnejša tkzv. Socialistična zveza delovnega ljudstva Jugoslavije, katere „iniciator in organizator je“, kakor pravi Tito, „Zveza komunistov Jugoslavije, katera jo oskrbuje z izvežbanimi kadri in voditelji in igra vodilno vlogo v njeni organizaciji in delovnosti. Zveza komunistov Jugoslavije,“ pribija Tito, „nima drugega programa, kakor program Socialistične zveze delovnega ljudstva.“ Dosmrtni predsednik te masovne organizacije je Tito, kakor je dosmrtni predsednik partije in dosmrtni predsednik države. V to organizacijo se mora avtomatično včlaniti vsak jugoslovanski delavec, študent in intelektualec, tako da šteje trenutno ok. 12.000.000 članov, ki morajo vsi plačevati mesečno članarino. Socialistična zveza delovnega ljudstva ima ok. 100 časopisov, z letno naklado 116 milijonov izvodov.

Celoten sistem vzgoje v Jugoslaviji je reorganiziran na materialističnih načelih. Knjigarne so sistematično kontrolirane in so bile ob komunističnem prevzemu oblasti dosledno „prečiščene“; toliko tisočev knjig je bilo zažganih ali pa poslanih v papirnice, da so mnoge predvojne izdaje

postale bibliografska redkost. V letih 1945/1951 so komunisti pobrali na tisoče knjig tudi iz zasebnih knjižnic in jih požgali ali pa poslali v papirnice. Celotna knjižnica največjega slovenskega časopisnega in grafičnega podjetja, katoliškega „Slovenca“, vključno dela, izdana pred letom 1880, je bila odpeljana v papirnico. (Urednikovi zapiski, Beseda, Ljubljana, II. 2. oktober 1952, str. 123/126).

V nobeni šoli ni verskega pouka, prav tako pa je tudi ves ostali pouk čim bolj prilagojen materialističnemu pogledu na svet. Velik poudarek dajejo komunisti predšolski vzgoji otrok ter so zato ustanovili vrsto otroških vrtcev, otroških domov, igrišč in drugih prevzgojevalnih sredstev. Vsa znanost na univerzah se predava v strogo marksistično-leninističnem duhu.

Odnosi med katoliško Cerkvijo in državo so se v zadnjih letih nekoliko zboljšali, toda ne da bi Cerkev kar koli popustila. Ponujena roka je prišla s strani komunistične vlade. Nekateri katoliški duhovniki so klonili pritisku prvih let in se včlanili v od vlade priznано duhovniško društvo sv. Cirila in Metoda. Vsemu svetu je znano preganjanje kardinala Stevincina. V Jugoslaviji smejo vse škofije in njihove verske organizacije izdajati vsega skupaj 11 tiskovin, katerih celokupna naglada znaša manj kot 100.000 izvodov mesečno. Ves verski tisk predstavlja komaj 1,34% vseh publikacij v Jugoslaviji. Zreduciran je na minimum z enostavnim postopkom, ki je: ne dobiva zadostnih količin papirja in nima nobene svoje tiskarne.

V komunističnih državah je propaganda vse, medtem ko javno mnenje ni nič. Komunističnega propagandista ne zanima, kakšno je ali kakšno bi lahko bilo javno mnenje; zanima ga samo, kakšno mora biti. Kajti njegov namen je, da množice sprejmejo „objektivno resnico“ vladajočega razreda — se pravi komunistične partije. Komunistični propagandist je istočasno vzgojitelj in propagandist. V totalitarnih državah je zato propaganda tesno povezana z vzgojo.

Propagando za notranjo uporabo je treba razlikovati od propagande, namenjene za tuje države. Znotraj Jugoslavije je n. pr. oznaka „narodni komunizem“ najstrožje prepovedana, se pravi, je sploh nikjer ne zasledite. To oznako pa nasprotno močno uporabljajo v zunanjem svetu ter so jo pričeli uporabljati tuji, ne jugoslovanski, časnikarji in nekateri proučevalci jugoslovanskega komunizma. Na petem plenumu federalnega komiteja Socialistične zveze delovnega ljudstva, ki je bila leta 1957, je n. pr. Tito sam najodločneje protestiral proti ideji, da bi mogel obstojati „narodni komunizem“. Odgovarjajoč na napad Mihaela Suslova, je Tito izjavil: „Toda, mi smo vendar komunisti! Ni nobenega narodnega komunizma! Suslov se je poslužil terminologije nekaterih zahodnih časnikarjev, ki so skovali oznako „narodni komunizem“, ker se Jugoslavija bori za neko odvisnost, se pravi za neodvisen notranji razvoj in za neodvisno zunanjo politiko. Suslov ni bil fair, ko je uporabljal ta izraz, ker je vedel, da ta izraz ni pravilen.“ (Jugoslovansko-sovjetski odnosi, Yugoslav Review (New York), VI, 4/5, april-maj 1957, stran 6).

Ker jugoslovanski komunisti smatrajo, da je svet danes neizogibno na poti v socializem, zato tudi izjavljajo, da pomagajo vsem revolucionarnim silam v njihovi borbi za oblast. V resoluciji, sprejeti na 8. kongresu partije decembra 1964 v Beogradu, je zapisano: „Socialistične sile Jugoslavije bodo še naprej krepile svojo solidarnost z delavskim razredom kapitalističnih držav, ki se bojuje za svoje pravice, za uresničitev tiste zgodovinske vloge, ki mu jo nalagajo sodobne potrebe in razvoj. Zveza komu-

nistov meni, da je podpora in pomoč narodno-osvobodilnim gibanjem v kolonijah in nacionalnim gibanjem v nanovo osvobojenih državah, ki pomenijo pomemben činitelj napredka, njena dolžnost in prispevek k miru, demokraciji in krepitvi socialističnih sil na svetu.“ (8. kongres ZKJ, dec. 1964, stran 251.) Med kolonialne narode štejejo jugoslovanski komunisti tudi države v latinski Ameriki, kar je razvidno iz govora maršala Tita na istem 8. kongresu partije decembra 1964 v Beogradu, ko je trdil: „...Reakcionarne sile si v posameznih državah ob pomoči reakcionarnih krogov od zunaj z vso silo prizadevajo preprečiti posameznim narodom, da bi se izpolnile njihove želje, da bi se osvobodili vseh oblik kolonialnega zatiranja in da bi pridobili popolno neodvisnost in nacionalno integracijo. To so žarišča, ki niso nevarna samo za svobodo in neodvisnost narodov na posameznih območjih, kakršno je npr. ...v jugovzhodni Aziji, ...v latinski Ameriki..., ki se bojujejo za svojo neodvisnost. To so hkrati žarišča, ki lahko pripeljejo do velike nevarnosti, da nastane vojna, ker se v notranje zadeve teh držav vmešavajo reakcionarne in kolonialne sile od zunaj.“ (8. kongres ZKJ, dec. 1964, str.11). Jugoslovanske ambasade so poleg sovjetskih najbolj delavna komunistična središča za povezavo s krajevnimi komunističnimi partijami in drugimi komunističnimi organizacijami, zlasti še, ker jim povsod polagajo manj važnosti, kakor sovjetskim.

In da je bila in ostaja Jugoslavija zvesta članica sovjetskega komunističnega bloka v odnosu do ostalega svobodnega sveta, nam potrjuje Tito sam, ko je na že omenjenem 8. kongresu partije v Beogradu 1964 pribil tudi tole: „Zveza komunistov Jugoslavije je objektivno vedno bila organski del tega (mednarodnega delavskega) gibanja, ne glede na grobe poizkuse v preteklosti, da bi jo osamili, izključili in jo zoperstavili mednarodnemu revolucionarnemu gibanju...“ In še: „Jugoslavija se bo še naprej najaktivneje zavzemala za tesno sodelovanje s Sovjetsko zvezo in drugimi socialističnimi državami, ker se zaveda dejstva, da je porast medsebojnega razumevanja na podlagi enakopravnosti in vzajemnega spoštovanja bistveni sestavni del boja za solidarnost vseh naprednih sil v današnjem svetu.“ (8. kongres ZKJ, dec. 1964, str. 27/28).

Lahko zaključimo: Titoizem je prav tako komunistična ideologija, kakor je sovjetski komunizem ali kitajski komunizem. Titoizem je totalitaristični komunistični sistem z diktaturo komunistične partije, ki stremi za brezrazredno družbo. Je, kakor pravi Adam Ulam, „nič drugega, kakor stalinizem, presajen na tuja tla“. Ta presaditev predpostavlja prilagoditev komunističnih metod narodnim pogojem v Jugoslaviji, kakor Maoizem predpostavlja prilagoditev teh metod narodnim pogojem na Kitajskem. In ker je Jugoslavija del Evrope, so metode jugoslovanskega komunizma nekoliko bolj evropske, prav kakor so metode na Kitajskem, ki je del Azije, bolj azijske, kakor so bile in so še v Sovjetski zvezi. Po komunistični revoluciji, ki je bila izpeljana na enak način in izvršena z istimi krutimi metodami v Rusiji, Jugoslaviji in na Kitajskem, pa mora biti nadaljna „pot v komunizem“ prilagojena narodnim pogojem — vzemši v poštev obstoječe zgodovinske, kulturne, družbeno-gospodarske in druge razlike, pa tudi sedanje potrebe v mednarodnih odnosih omenjenih treh držav. Kitajska se je povzpela po strmejši poti v komunizem, ki bi ga lahko označili za levo desviacijo, Jugoslavija pa je sprejela nekoliko milejšo pot v komunizem, ki pa nikakor ni desviacija na desno. Obe desviaciji bi lahko pravilneje označili za evropsko in azijsko desviacijo. (Jug. komunizem, kritična študija, Washington 1961, str. 301)

Titoizem je mednarodni komunizem, stremeč v brezrazredno družbo,

brez tujega vmešavanja v notranje zadeve in brez gospodarskega izkoriščanja s strani „domovine komunizma“ Sovjetske zveze. In kakor že prej Titu, tako lahko, mislim, verjamemo tudi Djilasu, da je titoizem „produkt krize, toda v osnovi je komunizem eden in isti, z istim zgodovinskim izvorom in istim ciljem.“

Zato jugoslovanski komunizem ni nič bolj demokratiziran, kakor je sovjetski ali kitajski. Toda, ali je že kdo od vas kdaj slišal govoriti o demokratičnem komunizmu?

Vendar, kaj je s tem shakespearskim zrcalom? Mislim, tu pri nas. Kako ga je naša umetnost uporabljala teh dvajset let? Bojim se, da ne zmerom dobro. Dostikrat je leta in leta ležalo zapuščeno in prašno po predalih, dostikrat je bilo slabo umito, motno — včasih pa je bilo tudi kristalno čisto, pa smo ji ga jemali ali celo trgali iz rok v strahu, da bo naš obraz v tem zrcalu premalo mikaven ali celo odbijajoč. Res pa je tudi, da naša umetnost v obrambi pravic do tega zrcala ni kazala vedno čez mero velikega poguma in prizadevnosti. Večkrat je skomignila z rameni, resignirano kazaje proti birokratski mogočnosti, ki se je bala njene resnice, češ tako je pač — kaj si hočemo, njena roka je daljša kot moja. In če je birokratska mogočnost zatrjevala, da ne gre za strah pred resnico, temveč za načela, in to svojo trditev vrh vsega prevedla še v termine ideološko-filozofskih abstrakcij in racionalizacij, se je naša umetnost, slabo oborožena za tak principalen spopad, najraje umaknila na spoštljivo razdaljo in na njenem čemernem obrazu se je kaj rad prikazal celo vljuden in včasih kar preveč uslužen nasmeh. (Matej Bor, Ob prazniku slovenske kulture, Sodobnost XIII, str. 15, 16)

To dvoje je, da: v Sloveniji že dvajset let oblast trga umetnosti (in drugim) iz rok zrcalo in pa v Sloveniji oblast že dvajset let trepeta pred resnico. Zakaj ne pusti napisati resnice o poboju 12.000 domobrancev brez sodbe in na zverinski način? Zakaj je ukinila Perspektive? Zakaj pritlikavo zamolčuje že 20 let Balantičevo ime (šele zadnji čas je malo proniknilo na dan)? Zakaj? Iz groze pred resnico.

ČEZ FRONTO V RIM

V junijski številki „Vestnika“ 1965 sem popisal pogajanja med Nemci in slovenskimi partizani, ki so se končala tako, da so se partizani obvezali, da ne bodo napadali nemških transportov na slovenskem ozemlju in da bodo zato od Nemcev dobivali hrano. Na podlagi te pogodbe je nemški poveljnik na Primorskem Globotschnigg izdal nemškim edinicam povelje, naj partizanov ne napadajo. To povelje, ki je bilo očiten dokaz sodelovanja med Nemci in slovenskimi partizani, ter razna poročila in dokumente sem po naročilu vodstva Slovenske legije nesel v Rim. Obljubil sem, da bom popisal to pot in to obljubo želim izpolniti s tem člankom.

Poleti 1944 so prišle velike čete srbskih dobrovoljcev na Primorsko. Že preje pa je bilo na Primorskem okoli 15.000 četnikov pod vodstvom vojvode Jevdjevića. Z vsemi temi ljudmi smo se slovenski vojaki in tudi civilno prebivalstvo dobro razumeli. Prvi december 1944 smo skupaj obhajali. Ko so Nemci zvedeli za to, so zahtevali razpust tretjega bataljona Slovenskih narodnih straž na Primorskem. Ta bataljon je bil eden najmočnejših na Primorskem. Poveljnik tega bataljona je bil pokojni stotnik Mehle, poznejši poveljnik gorenjskih domobrancev. Mehletov pomočnik (adjutant) je bil Janez Špeh, ki živi danes v Argentini.

Kmalu po omenjeni proslavi prvega decembra je naš tretji bataljon v Ilirski Bistrici dobil povelje, naj se moštvo razdeli hrana za tri dni in naj se pripravi na odhod proti Snežniku. Bili smo navdušeni, ker smo se spominjali uspešnih operacij zoper komunistične partizane pred dvema mesecema. Toda naše veselje je bilo kratko. Namesto proti Snežniku so nas peljali proti št. Petru. Tedaj sem bil v Špehovi četi v svojstvu vodje udarnega voda.

Pot se je nadaljevala proti Vipavi. Med potjo blizu Razdrtega pa smo zvedeli, da je bil poveljnik Mehle odstavljen in zaprt. Kovali smo načrte, kako bi rešili Mehleta in malo je manjkalo, da se nismo tedaj udarili z Nemci. Ko smo prišli v Ajdovščino, sva narednik Bojc in jaz odšla na vojaško poveljstvo in zahtevala izpustitev stotnika Mehleta.

Ko smo spoznali, da Nemci preprečujejo spopade s partizani in jih ščitijo, smo sklenili, da bomo skrivaj zapustili Vipavsko in se vrnili v Ilirsko Bistrico in šli na zasledovanje partizanov, ki so imeli svoje postojanke okoli Snežnika. Naslednjo noč je skrivaj odšlo 60 mož pod vodstvom podnarednika Vičiča. To se je ponovilo še naslednje noči in ostal sem sam. Odšel sem.

na poveljstvo in povedal, da na položaju ni nikogar. Pripomnil sem pa še, da sem v Ilirski Bistrici pripravljen znova organizirati bataljon. Sprejeli so mojo ponudbo. Stotnika Mehleta so izpustili in poslali v Ilirsko Bistrico. Oba sva se torej vrnila v Ilirsko Bistrico in jaz sem se takoj lotil dela, da zopet zberem fante, ki so svoj čas sestavljali tretji bataljon. Res se nam je posrečilo, da smo razen treh zbrali vse tiste, ki so preje sestavljali tretji bataljon.

Proti koncu decembra je bilo, ko smo na tajen način zvedeli, da naše delovanje Nemcem ne gre v račun, odkar so napravili pogodbo s partizani in da nam tudi sicer ne zaupajo, ker jim je znano, da z veseljem pričakujemo izkrcanja zaveznikov v Dalmaciji ali Istri, in da nas bodo zato obkolili in odpeljali v svoja koncentracijska taborišča. Takoj smo poslali večino moštva na teren. Tudi stotnik Mehle je tedaj odšel. Spominjam se, da mi je ob slovesu krepko stisnil roko; potem se nisva videla nikdar več.

Kmalu po odhodu naših vojakov proti Zabičem (ki leže okoli 12 km daleč od Ilirske Bistrice) so se pojavili nemški vojaki. Pridrveli so v vojašnico Slovenske narodne straže in tam našli Janeza Špeha in mene z nekaj domobranci. Takoj so naju aretirali. Pozneje so Špeha izpustili, mene pa so odpeljali na Reko in z Reke v Trst in tu zaprli v ječo na Via Corroneo. Potisnili so me v celico št. 25, kjer sem trpel hudo lakoto.

Bilo je v sredi januarja, ko so me iz ječe odpeljali na poveljstvo Slovenskih narodnih straž in me zasliševali. Ob tej priložnosti mi je Stanko Cvirn, ki je bil v službi na poveljstvu (sedaj živi v Avstraliji) povedal, da sem pri Nemcih kar najslabše zapisan in da se mi utegne kaj zgoditi; zato naj zbežim. Pri tem mi stisne v roko pet ponarejenih nemških propustnic, s pomočjo katerih je bil mogoče potovati.

Ko me je s tega zaslišanja peljal stražnik nazaj v ječo, sem iz tramvaja skočil na drug tramvaj in tako ušel. Skril sem se pri znanih ljudeh blizu vojašnice pri Sv. Ivanu v Trstu. Tu sem se kot po čudežnem naključju srečal s Štefanom Kodeličem, ki živi sedaj v Mendozi. Ta je bil prav tedaj prišel iz Rima in je prinesel razna pisma, največ za Toneta Duhovnika, katerega pa so med tem Nemci aretirali, odpeljali v Dachau, zastrupili s plinom in sežgali. Povedal mi je, da se namerava vrniti v Rim. Jaz sem takoj po prebivalcih gostoljubne hiše obvestil vodstvo Slovenske legije (ing. Martinjaka) o priložnosti, ki se je nudila, da upostavimo stik z Rimom. Z veseljem je bila sprejeta moja ponudba, da grem s Kodeličem v Rim. Privabili so mi razna poročila in pisma za dr. Kreka. S seboj sem vzel tudi povelje nemškega poveljnika Globotschnigga, da naj se partizanov ne napa. Vse to sem spravil pon srajco in šel s Kodeličem na pot.

Do Milana je šlo vse pi sreči. Pozneje, ko sva se bližala fronti, pa je bila najina pot vedno bolj tvegana. Naše potne dokumente so pregledovali vedno bolj natančno. Spoznala sva s Kodeličem, da bo bolje, ako potu-

jeva ločeno in se nato zopet snideva v Bologni. Tako sva storila, pa sva kljub vsej opreznosti oba imela smolo in padla sovražnikom v roke. Kodeliča so aretirali Italijani, toda se mu je posrečilo, da se je rešil. Mene pa je ujela nemška vojaška policija, ko sem bil že blizu zavezniške vojske v San Lucca pri Bologni. Natančno so me preiskali in našli papirje za srajco. Posebno sumljivo se jim je zdelo, da imam pri sebi zgoraj omenjeno Globotschniggovo povelje. Eden izmed Nemcev je pripomnil: „To je pa en velik vohun.“ Takoj sta me vklenila in odpeljala na nemško vojno poveljstvo, kjer so me zaprli v klet ter mi poleg rok vklenili tudi noge. Potem so me vlekli na višje poveljstvo v Verono. Zdi se mi, da so me hoteli med potjo uničiti. Kajti optali so mi dva nahrbtnika, privezali zadaj na voz in sem moral tako teči za vozom. Pa sem, hvala Bogu, zdržal. Ker se je med tem poveljstvo preselilo v Bolzano, so me odpeljali tja, kjer me je zasliševal tisti nemški SS poveljnik, ki je v Drvarju v Bosni lovil Tita. Poleg mene sta bila zaslišana tudi dva nemška vojaška ubežnika. Ker sem bil prepričan, da zame ni rešitve, nisem izbiral besed in sem na vprašanja krepko odgovarjal. Spominjam se, da sem poveljniku, čigar obraz je bil ves izmaličen od zadobljenih ran, med drugim povedal tudi tole: da sem jugoslovanski vojak in izvršujem povelja svoje vlade tako kot Nemci izvršujejo povelja Hitlerja. Sem torej sovražnik Nemcev, nisem pa komunist, ampak tudi komunisti so moji sovražniki. Pripadam jugoslovanski vojski, ki jo vodi general Mihajlović. Po teh mojih besedah je nastala tišina. Poveljnik se je nato obrnil k obema nemškima ubežnikoma, jima iz vojaške knjižice prebral deset zapovedi za nemškega vojaka in nato vprašal: „Ker sta zbežala, kaj zaslužita?“ — „Smrt,“ je bil odgovor. Nato poveljnik s poudarkom razglasi sodbo in pravi: „Pošten vojak ne sme umreti skupaj z izdajalci. Zato tega Jugoslavana odklenite, ta dva izdajalca pa ustrelite.“ In tako se je zgodilo. Kar verjeti nisem mogel, da sem si ohranil življenje. Bil sem že popolnoma pripravljen na smrt, zmolil sem kesanje. Pa se je nepričakovano tako obrnilo v moj prid.

Tako sem postal nemški ujetnik. Poslali so me na bližnjo fronto, kjer sem moral nemškimi vojaki nositi vodo iz doline na pobočje, kjer so bili zakopani. Na drugem pobočju pa so bili Amerikanci; oboji so se ves čas obstreljevali. Vedno sem bil v smrtni nevarnosti in sem premišljeval samo to, kako bi ušel. Nemška kuhinja, kamor sem moral nositi vodo, je stala pod zvonikom vaške cerkve. Ko je nekega dne prišel v to cerkev duhovnik, sem smuknil za njim in mu v polomljeni laščini povedal, da nisem Nemec in da bi rad ušel na drugo stran. Duhovnik je dal prst na usta, češ da naj molčim in je odšel dalje. Kmalu je prišla mimo kuhinje neka deklica, ki mi je dala znamenje, da naj ji sledim. Ker ni bilo v tem trenutku tam nobena Nemca, sem ji sledil do neke hiše, kjer so me takoj skrili pod stopnice; zvečer pa so me odpeljali v taborišče češkega delavskega bataljona. Čehi

so me sprejeli, preoblekli v svojo uniformo in tako sem se rešil nemškega ujetništva s pomočjo dobrega italijanskega duhovnika.

Bil sem popolnoma izmučen in sem moral pri Čehih ležati tri dni v postelji, da sem se okreplil. Nato so mi Čehi dali nahrbtnik, hrane za tri dni in me izročili nekim Italijanom, da me prepeljejo čez fronto. Brez težave sem tako prišel čez nemško-zavezniško fronto. Ti Italijani so bili italijanski partizani, toda ni bilo videti, da bi bili komunisti, ker so z njimi sodelovali tudi duhovniki. Ti so me vodili iz kraja v kraj in tako sem prišel v Rim. (Čez fronto sem se prebil pri Firencah kjer sem se javil na angleški komandi. Tam je bila za tolmača neka Slovenka — imena se ne spomnim —, ki mi je rekla, da nikakor ne smem povedati, da sem bil domobranec, ker bi me komandant dal takoj zapreti. Rekla je tudi, da so do nas slabo razpoloženi. Prosil sem jo, naj kar ona govori, jaz bom pa kimal, ker itak ne bom razumel. Tisti komandant mi je dal potem dovoljenje za pot naprej.)

V Rimu so me Italijani peljali na poljsko komando, od tam sem šel na ameriško komando, kjer sem razložil, kdo sem, odkod prihajam in da bi rad prišel v stik z ministrom dr. Krekom. Takoj so me naložili na jeep in odpeljali na Via dei Angeli, kjer me je že na vratih čakal nek srbski oficir, ki je zame lepo poskrbel s hrano in obleko. Takoj je sporočil dr. Kreku, da je prišel čez fronto neki Slovenec, ki želi z njim govoriti.

Isti srbski častnik me je nato odpeljal k dr. Kreku, ki sem ga tedaj prvič v življenju videl. Podrobno sem pripovedoval vse zadnje dogodke iz domovine, koliko komunističnih in protikomunističnih sil je doma, o partizanskih strahotah, o njihovem dogovoru z Nemci, da ne bodo napadali nemških transportov. Žal nisem mogel dr. Kreku izročiti zadevnega Globotschniggovega povelja niti drugih poročil, ki so mi jih v Trstu izročili, ker so mi vse to pobrali Nemci. Dr. Krek je bil mojega prihoda in mojih ustnih poročil zelo vesel. Povedal mi je, da so bile potem, ko so partizani ubili radiotelegrafista Blaža (Antona Božnarja), zveze z domovino neredne in težavne. Odkar pa so Nemci ujeli še Toneta Duhovnika, pa skoraj ni bilo mogoče več dobiti zveze z domovino. Povedal mi je tudi, kako strašno težko je zaveznike prepričevati, da so slovenski domobranci prijatelji zaveznikov, ko pa ogromna in spretna komunistična propaganda dan za dnem dopoveduje nasprotno. Nato mi je dr. Krek peskrbel hrano in stanovanje v jugoslovanski menzi na Corso Trieste 10, kamor so poleg Srbov in Hrvatov hodili tudi Slovenci (Strmecki, dr. Žebot, Franc Erjavec idr.).

S hitrimi koraki se je bližal konec druge svetovne vojske. Tistega dne, ko je bila razglašena kapitulacija Nemčije, je bil Rim v rdečih zastavah. Videti je bilo, da so komunisti dobro organizirani in da se pripravljajo, da prevzamejo v Italiji oblast v svoje roke.

Moram povedati še to, kako smo v Rimu zvedeli za predajo domobran-

čev. Nekega večera okoli sedme ure v začetku junija prideta v menzo dva Slovenca — Tomšič in Adamič — in povesta, da so Angleži izročili Titovcem slovensko narodno vojsko. Kar nismo mogli verjeti tej strašni novici. Nekdo je takoj tekel na stanovanje dr. Kreka, da ga obvesti o tem, pa ga ni našel doma, ker je bil v bolnišnici na operaciji. Sporočili so mu v bolnišnico to grozno novico in dr. Krek je iz bolniške postelje takoj poslal brzojavko maršalu Alexandru. V menzi se je med tem zbralo mnogo ljudi, ki so prišli poizvedovat podrobnosti o predaji. Vseh se je polotil silen strah, zlasti še, ko so videli, kako dvigajo glave italijanski komunisti. Tisto noč ni nihče spal. Hišnik nam je pokazal skrivni izhod iz stavbe, ako bi nas ponoči prišli iskat, da tudi nas predajo jugoslovanskim komunističnim oblastem. Janez Petrič in jaz sva ta izhod pregledala in pripravila; pa ga — hvala Bogu — ni bilo treba uporabiti.

Kmalu nato se je razširila govorica, da je minister dr. Krek dobil odgovor od maršala Alexandra, da je ustavljeno vsako vračanje.

Franc Zorec-Kocelj

Slovenski sovjetologi

Na pobudo Poljakov je bila pred leti ustanovljena na Pravni fakulteti katoliške univerze v Buenos Airesu posebna stolica za sovjetologijo. Tej se je sčasoma pridružila stolica za slavistiko. Poleg predavateljev drugih narodnosti je predaval tudi dr. Tine Debeljak literaturo južnih Slovanov.

Ob zaključku šolskega obdobja 1965 je stolica za sovjetologijo lahko predstavila svoje prve diplomirance, devet skupaj, od katerih je bilo sedem Slovencev, in sicer: Pavel Fajdiga, Anton Kovač, France Logar, Milena Mikolič, Ludvik Osterc, Dušan Pipp in Jože Poznič.

Ob tem slovesnem dogodku slovenski protikomunisti, zbrani v ZDSPB, iz vsega srca čestitamo našim rojakom ne samo za dosežen uspeh, ampak predvsem za vztrajnost v študiju in za afirmacijo slovenstva v svetu.

DSPB Buenos Aires še posebej čestita svojim članom, obenem pa izraža upanje, da bodo novi diplomiranci čim prej mogli posredovati svoje znanje vsému zdonskemu slovenstvu.

IVAN HRIBOVŠEK — pesnik in domobranec

V Zborniku Svobodne Slovenije 1965 je dr. Tine Debeljak objavil nekaj pesmi Ivana Hribovška, ki bodo izšle pri Slovenski kulturni akciji v posebni zbirki.

O Hribovšku je v istem Zborniku zapisal, da je bil domobranec na Gorenjskem, se umaknil na Koroško, od tam bil vrnjen, ušel, zatem pa nekajkrat prekoračil mejo v reševanju prijateljev iz komunističnega raja. Na eni izmed takih poti je bil ubit in za njegov grob se ne ve.

V nekaterih zapiskih je dr. Debeljak tudi omenil, da bo tako poleg Balantiča postal največji domobranski pesnik prav pokojni Hribovšek, kajti iz pesniške zbirke, ki jo ima v pripravi, izzveni ne samo sorodnost prijemov med obema pesnikoma, ampak tudi isti poudarek žrtve in trpljenja.

Upati je, da bo s Hribovškovimi pesmimi gorenjsko domobranstvo, ki je bilo doslej za čuda tiho in skorajda nepoznano, stopilo v višine, ki jih zasluži.

K Hribovškovi poti v pesnika bi rad podal samo nekaj zapiskov.

S Hribovškom sva bila skupaj v Škofovih zavodih. Da je pisal priložnostne pesmice in berila za Jutranjo zarjo, glasilo nižješolcev, je bilo znano. Tako je tudi s prestopom v peto gimnazijo, ko je dobil „pravico“ pisanja v Domače vaje, postal njih sotrudnik. Tisto leto — 1938/1939 — ko sta Domače vaje urejala Jože Brejca, kasneje Kocbekov osebni tajnik, zatem kominformovec, zatem pripornik in danes lastnik vile, kjer prireja časnikarske konference (kot poročila Glas SKA) in Janez Remic, kasneje četniški oficir na Gorenjskem (kot prostovoljec-ilegalec), vrnjen iz Vetrinja in ubit, je Hribovšek začel pisati drobne pesmi, bi rekel. Drobne, ker pač v Domačih vajah ni smelo vse iziti, drobne, ker se je počutil spričo Brejca in Remica pa tudi Franceta Peršina, zdaj v Ljubljani, še majhnega, drobnega. Vendar so ga vzeli medse in je tako časovno prerasel mere pete gimnazije. Tisto leto je tudi — ne vem, po čigavi zaslugi, prišel učiti slovenščino Jože Zemljak, nekdanj zavodar, potem Zarjan, zatem partizan, pa FLRJ poslanik na Dunaju itd. In tisto leto tudi je na enem izmed literarnih sestankov Zemljak predaval.

Brejca je njegov nastop prevzel. V zapiskih literarnih večerov je s posebnim poudarkom pribil, da je Zemljak stopil k predavateljski mizi s „pristno kabušantsko ležernostjo“, ki pa se je sredi besed spre-

minjala v ogenj, ki je kar sikal iz njega. Takrat je Zemljak res dobro govoril. Predvsem za nas zavodarje, ki smo želeli več krepke besede. In iz večera se je razvilo sodelovanje: najprej je Brejce začel pošiljati svoje stvari v Dejanje, zatem Remic in končno tudi Hribovšek. Zemljak je o vseh prejetih tekstih omenjal le to, da jih nosi v pogled Ediju Kocbeku, kajti on je zadosti kritičen, da lahko izbira, kaj je primerno in kaj ne. Tako je pošta šla iz zavodov v Dejanje in nazaj in Zemljak je bil priden poštar.

Hribovšek je v tistih dveh letih 1938/1939 — 1939/1940 živel v literarni vzgoji Brejca, ki je zavod zapustil 1939 kot sedmošolec, in Remica, ki je maturiral 1940. Kolikor morem presoditi kot nekdanji „tiskar“ Domačih vaj — takrat smo jih pisali na roko, vsako številko ena in ista roka — je Hribovšek pri Brejcu posnel milino, pri Remicu pa globino. Remic je bil namreč sila brihten fant, načitan, da je bilo skorajda neverjetno, zaverovan v dobroto in poštenost, značajan in jansen. Ni bil frfrav kakor Brejce. Tako se je Gorenjec Hribovšek laže ujel v istih tonih z Gorenjcem Remicem. In oba ta dva — kakor vse druge pri Domačih vajah — je tedaj krotil tudi Gorenjec prefekt Janez Jenko, danes slovenski škof v slovenskem Primorju.

S Hribovškom sva isto leto zapustila zavod (1940) ob veliki „čistki“. Prišli smo v Ljubljano na klasično in z vojno 1941 so se pota ločila. Ločila do umika preko Ljubelja. Takrat sem ob prihodu v Trzič srečal spet Remica, v uniformi, brez očal, ker je bil dosleden ilegalec (žal se ne spomnim njegovega imena v ilegali); kratek pomenek, brzojavna obnova nekaterih imen in pozdravi — pa je bilo konec. V Vetri-nju ga nisem videl več. Hribovška sem srečal enkrat, spet nekaj besed in pota so se dokončno ločila.

Zdaj čakam, da bo v pesniški zbirki povedal vse, česar takrat ni utegnil, odprl svet, ki ga nismo slutili, in se pokazal pred nami kot pesnik-vojak, ki je izpolnil svojo dolžnost. Mlad umrl, izpolnil veliko let.

In gorenjski domobranci bodo ob njem zaživeali.

Paule Rant

MI HOČEMO

*Govor predsednika Slovenske fantovske zveze Jerneja Dobovška
na proslavi 29. oktobra*

Danes smo se zbrali, da proslavimo narodni praznik, ki je bil tako pomemben za zgodovino našega naroda. Ponosni moramo biti na ideale, ki so pripeljali do utrditve slovenske narodne zavesti. Naš poklon naj velja tudi vsem, ki so v tistih težkih dneh pripeljali slovenski narod do tega velikega koraka. Krek, Korošec, nadškof Jeglič ter vsi drugi njihovi sodelavci so nam tudi zdaj vzgled za našo borbo za svobodo v sedanjosti in bodočnosti.

Borba še ni končana. Tisti duh, ki je vladal v srcih vseh Slovencev pred petdesetimi leti, nas bo vodil pri naporih za uresničenje vseh ciljev, ki so vodili njihovo delovanje.

Mi, mladi zdomski Slovenci, hočemo svoje mesto v svetu, ki nam po pravici gre, ne po mileščini! Hočemo napraviti vse možne korake, da se omogoči slovenskemu narodu svobodna uporaba vseh pravic in uresničenje vseh hrepenenj.

Prišlo je do ekonomskega združenja Evrope. Do političnega ni daleč. Slovenija bi se lahko kot polnopravna članica priključila tej skupnosti, in na tak način, mislimo, najbolje zavarovala svoj obstoj. Interesi sosedov po naši zemlji so bili in bodo veliki, naš narod je za to že veliko pretrpel. Borba za obstoj se vrši že tisočletja. Sedaj nam groze poleg zunanjega pritiska tudi notranje nevarnosti. Poleg priseljevanja tujih narodnosti je predvsem komunizem, ki sedaj zaslužnjuje našo domovino, oslabil življenjske sile do sedaj zdravega naroda.

Čeprav živimo izven Slovenije, se tudi mi, mladina, borimo zanjo, vsaj posredno. Vidimo, kako se veliko naših fantov v zdomstvu bori z orožjem v roki proti komunizmu: na Koreji, v Santo Domingo in trenutno v Vietnamu.

Veliko je mladine, moramo ji najti mesto v svetu. Ne smemo je izgubiti za našo Slovenijo. Vprašujete, ali je možno ljubiti, česar ne poznamo. Mi vam odgovarjamo. Smo zmožni ljubiti in braniti tudi nam nepoznano Slovenijo, če vemo, zakaj jo je treba braniti in ljubiti.

Na vaših ramenih leži odgovornost, da nam posredujete duha teh naših velikih mož, da bomo našli prave rešitve problemom v novih krajih in novih časih. Tako bomi nadaljevali njihovo in vašo borbo za svobodo slovenskega naroda.

Bog živi!

GRADIVO K VETRINJU

V šte. 11/12, 1965 je bil objavljen popis Rev. Joža Godina. V zvezi z njim je uredništvo prejelo pismi s prilogami, ki jih prinašamo dobesedno.

Cleveland, 23. decembra 1965.

Dragi g. urednik Vestnika!

Dobil sem od g. generala Ivana Prezlja pismo, ki ga v kopiji prilagam, in Vas lepo prosim, da bi ga objavili v Vestniku, kadar boste mogli. Prosim tudi društvo protikomunističnih borcev v Argentini, naj smatra tole pismo za dodatni odgovor na pismo, v katerem je društvo zahtevalo podrobne podatke o stvari.

Hvala Vam in iskren pozdrav Vam in vsem borcem in drugim prijateljem

Vaš

Miha Krek

Cleveland, 20. decembra 1965.

Dr. Miha Krek
3495 Woodridge Road
Cleveland, Ohio 44121

Dragi dr. Krek!

„Vestnik“, glasilo slovenskih protikomunističnih borcev, je v zvezku za november 1965 objavil članek Rev. Jože Godina z naslovom „Dr. Krekovo svarilo in navodilo“. V tem članku Rev. Godina popisuje, kako ste se v Rimu prizadevali in končno uspeli poslati v domovino sporočilo o nevarnosti, ki je grozila Slovenskim Domobrancem.

V zvezi s tem spisom Rev. Jožeta Godine in posebno z ozirom na Odprto pismo g. generala Franceta Krenerja v „Taboru“, glasilo Zveze protikomunističnih borcev Tabor, ki zanika, da bi kdaj kaj zvedel o takem in sličnem Vašem sporočilu, da se ugotovi resnica, izjavljam sledeče:

V jeseni leta 1944 sem dobil preko radio-postaje generala Draže Mihajloviča depešo, katere vsebina je bila v glavnem sledeča: Obstoji nevarnost, da bodo Domobranci po vojni izročeni titovcem. Zato naj domobranske edinice gredo v ilegalo. Eno zimo bodo že vzdržali. Depeša je bila podpisana s kodiranim imenom Triglav. To ime mi je bilo znano kot kodirano ime za dr. Kreka.

Ne spominjam se, da bi bila v depeši, ki sem jo prejel, kaka posebna priporočila, kako naj se ta prehod v ilegalo izvede.

Takrat sem bil komandant slovenskega dela jugoslovanske vojske v domovini pod poveljnikom generalom Dražo Mihajlovičem. Razumel sem in smatral za svojo dolžnost, da o brzovjavi obvestim komandanta slovenskega domobranstva, gospoda polkovnika Franceta Krenerja. Kmalu potem, ko sem dobil depešo, sem odšel iz skrivališča preko bloka v Ljubljano in obiskal g. polkovnika Franceta Krenerja v njegovem stanevanju, ki je tisto noč bilo v mali hiši za obzidjem Polakove tovarne na št. Peterski cesti. Ne vem, ali je imel g. Krener tedaj še kako drugo stanovanje.

G. polkovnik France Krener, komandant Slovenskega Domobranstva in njegova gospa soproga sta me prijazno sprejela in me pogostila s pivom. Med razgovorom sem g. polkovnika obvestil o vsebini depeše, ki sem jo dobil. G. polkovnik Krener je vzel moje obvestilo na znanje, vendar vse, kar mi je o zadevi odgovoril, je bilo: „Jaz sem jih notri spravil, jaz jih bom spravil tudi ven.“

Po kratkem nadaljnjem razgovoru sem se poslovil.

To je popis dogodka, kakor se ga zanesljivo spominjam. To izjavo dajem samo z namenom, da se dožene resnica. Kakor sem popisal, tako sem doživel te dogodke, ki potrjujejo, da ste Vi res poslali svarilno brzovjavo in da sem njeno vsebino res sporočil komandantu Slovenskega Domobranstva. Ni se pa točno izrazil Rev. Godina, ko je zapisal, da sem jaz odnesel depešo na domobransko komando v Ljubljano in tudi Vi sami ste netočno pisali, da je Vaše sporočilo „bilo osebno izročeno slovenskemu domobranskemu poveljstvu“. Točno je le, da sem osebno obiskal komandanta Slovenskega Domobranstva, g. polkovnika Franceta Krenerja in ga obvestil o vsebini depeše, ki sem jo dobil. Kako prenašanje in izročanje take depeše tedaj, v tistih razmerah, sploh ni bilo praktično.

Kaj je g. polkovnik Krener glede te stvari ukrenil, ne vem. Tedanje stanje v domovini, ki je bila v okupaciji in revoluciji, pa je bilo tako, da zelo čvomicim, da bi bili njegovi pristojni predstojniki upoštevali kake pobude ali predloge v smislu namena in cilja depeše, ker je bilo slovensko domobranstvo tiste čase preveč angažirano v borbah s partizanskimi edinicami, da bi bil še mogoč prehod v ilegalo.

Tole moje pismo lahko objavite v „Vestniku“, glasilu protikomunističnih borcev.

Prav lepo Vas pozdravljam

Ivan Prezelj

Cleveland, 4. januarja 1966.

Uredništvu
glasila protikomunističnih borcev Vestnik
Buenos Aires, Argentina

Prilagam pismo dr. Valentina Benedika in prosim, da bi ga objavili v Vestniku. Mislim, da je ta izjava dodaten dokaz, da sem se trudil, da bi bili v Sloveniji vsi prizadeti pravočasno obveščeni o nevarnostih, ki so se tedaj pojavljale.

V naprej se zahvalim in Vas prav lepo pozdravljam

Vaš

Miha Krek

Cleveland, 20. decembra 1965.

Dr. Miha Krek
3495 Woodridge Road
Cleveland, Ohio 44121

Dragi Miha!

K debati o Tvojem sporočilu v domovino v jeseni leta 1944 glede slovenskih domobrancev, morem prispevati in povedati tole:

Iz baze notranjskega odreda jugoslovanske vojske v domovini v Žažarju nas je nekaj vojakov obiskalo v drugi polovici septembra 1944 majorja Mirka Bitenca, ki je bil takrat komandant zapadne Slovenije jugoslovanske vojske v domovini in se je zadrževal v podstrešju na samem stoječe hiše pri Sv. Joštu nad Vrhniko. Med pogovorom je major Bitenc prebral vsebino dešifrirane depeše naslovljene na Krta in podpisane po Triglavu.

G. Bitenc je pejasnil, da je Krt njegovo konspirativno ime, Triglav pa iste vrste ime za dr. M. Kreka, kar sem prvič slišal.

Depeša je imela dva dela. Prvi je povedal, kakšna je situacija za slovenske domobrance pri zaveznikih. Da jih smatrajo kot neke vrste Quislinge, t. j. nasprotnike, ki bodo ob koncu vojne deležni njihove usode.

Drugi del je vseboval poziv, naj gre zato čim večje število domobrancev v ilegalo — gozdove. Eno zimo bodo že vzdržali — je bilo za konec — če se ne motim, dobesedno rečeno.

Spomnim se, da je bil prvi del depeše bolj izdelan, kot je tu prikazano. Gotovo pa je, da je točno prikazan po smislu. Drugi del depeše je na kratko povedano prav točen. Prav ta del me je zelo impresijoniral.

Od kod je depešo dobil, g. Bitenc ni povedal. V istem podstrešju je prav tedaj upravljal ilegalno vojaško radijsko sprejemno in oddajno postajo jugoslovanske vojske v Sloveniji pok. kapetan Jože Kuha-Veznič. Vem, da je ta postaja takrat delovala.

Pri g. Bitencu so tedaj bili po mojem spominu še komandant-general g. Ivan Prezelj-Andrej, njegov tedajji adjutant, ki ni v zamestvu, in zelo verjetno g. poročnik prof. Janez Grum.

Ni izključeno, da je bil tisti čas pri Sv. Joštu tudi pok. dr. Albin Šmajd. Pri Sv. Joštu sem bil v tisti dobi le dvakrat. Ob eni teh prilik sem na kratko govoril z g. Šmajdom.

Ne spominjam se, da bi bilo tedaj govora o tem, komu bo vsebina depeše priobčena. O tem ne vem več, kot kar mi je kasneje nekoč povedal komandant Ivan Prezelj, da je depešo osebno predal komandantu domobrancev, g. polkovniku Krenerju v njegovem stanovanju.

To sem zapisal, da resnica ne bi škode trpela. Kadar sem smatral za potrebno, sem o vsebini gornje depeše že preje ob pogovorih marsikomu povedal.

Tale zapis lahko tudi objaviš.

Prav lepo Te pozdravljam

dr. Valentin Benedik — Skalar

Dodatno k gornjemu bo zelo koristno za razjasnitev tudi poročilo g. Ceneta Lipovca, sedaj urednika Ameriške Domovine, ki je vsebino brzojavke sporočil osebno na tedaj najbolj merodajnem mestu, kakor se čujejo govorice. — Op. ured.

ALI POZNATE SLOVENCE?

S tem člankom smo se predstavili Argentincem ob dvajsetletnici komunistične tiranije v Sloveniji. Objavljamo ga, da lahko vsak od nas v kratkih potezah predstavi Slovence domačinom.

Živi na svetu narod, ki si sredi dvajsetega stoletja lahko privošči skromne rekorde: največje mesto ima v ZDA, najbolj uspešno kulturno središče v Argentini, najbolj naraven dohod do morja v Italiji in največjo zgodovinsko relikvijo v Avstriji. Ta narod so Slovenci, ki danes žive kot narodna skupnost združeni s Hrvati in Srbi ter Macedonci v Jugoslaviji, v diaspori pa praktično na vseh koncih sveta.

V šestem stoletju p. Kr. so Slovenci naselili zemljo sredi Evrope, ob rekah Dravi, Savi, Soči in Zilji, in zgradili svoje občestvo na osnovi zadrug — organizmov lastne samopomoči. S svojimi poglavarji, ki jih je izbrala vsaka družina, so ustvarili resničen parlament, za vrhovnega poglavarja pa izbrali vedno najbolj sposobnega. Tega so slovesno ustoličili na Gosposvetskem polju, čanes v Avstriji, kjer je tudi ostal knežji kamen, odkar je bil leta 1414 ustoličen zadnji knez.

Ob koncu VIII. stoletja so Slovenci že postajali kristjani in kmalu zatem jim je prihod sv. Cirila in Metoda dal prve duhovnike iz narodovih vrst. S tem je za vedno v Sloveniji ostala krščanska vera bistveni del narodnega razvoja. To je bilo važno predvsem za to, ker so kot majhen narod kmalu prešli v odvisnost drugih in sredi XIII. stoletja bili vključeni v začetke imperija, ki se je kasneje imenoval po Habsburžanih. Bivanje v drugojezični državni skupnosti je tako Slovence prisililo, da so namesto izpopolnjevanja v orožju iskali bogastva v knjigah in pesmih, pa v skromni domači obrti za vsakdanjo uporabo. Tako je od izida prve knjige v letu 1551 slovenska pot tekla dejansko s knjigo v roki.

Vse do prihoda Napoleonovih vojsk na Slovensko je življenje potekalo v senci gradov in nje gosposke, ki je fevdalizem izvedla do skrajne meje. Šele Napoleonove čete so mu zadale prvi udarec, kateremu je potem v „pomladi narodov“ 1848 sledil drugi: Slovenci so prvič izrekli svojo zahtevo po lastni državi, vpeljali svojo zastavo (belomodro-rdečo) in se z drugimi narodi tedanje Avstrije podali na pot dokončne osvoboditve. A boj je bil dolg in hud: skozi vse devetnajsto stoletje se je vlekel. Tegobe časa in vera v bodočnost so v Slovencih še bolj poglobili kulturno rast, saj so vedeli, da bodo mogli vzdržati med velikimi sosedi — Avstrijci (Nemci), Italijani in Madžari samo

s prihodom na najvišjo stopnjo civilizacije. Tako so Slovenci pričakali zrvo svetovno vojno brez analfabetov, s knjižnicami v vsaki družini, športnimi prostori in prosvetnimi domovi ter zadrugami. Gospodarski boj za obstoj je mnoge prisilil k emigraciji in zato je Cleveland v ZDA po številu Slovencev v njem živečih največje slovensko mesto.

Značilno pa je zlasti, da je v zadnjih desetletjih preteklega stoletja, še bolj pa na pragu novega — XX. stoletja, socialno politično oblikovanje v narodnem gibanju doseglo takšno stopnjo predvsem zato, ker je združništvo stonelo na načelni usmerjenosti in ne na neposrednem zaslužku, s čemer je bilo najmočnejše dokazano, da utilitaristična misel nikakor ne sme hoditi pred duhom dela za skupni blagor.

29. oktobra 1918 so Slovenci ob razpadu Avstrije oklicali v svoji prestolnici Ljubljani samostojnost in nekaj tednov kasneje ustvarili s Hrvati in Srbi kraljevino SHS, kasneje Jugoslavijo. V času med dvema vojnama je potem slovenski narod šele mogel zaživeti in doseči zadnje zahteve: svojo univerzo in svojo Akademijo znanosti. Žal je II. svetovna vojna razvoj prekinila in maja 1945 je Slovenija prišla za železno zaveso, s čemer je izgubila naraven dohod do morja v Tržaškem zalivu.

Prihod komunistov na oblast je pogнал v zdomstvo tisoče in tisoče, od katerih je najvažnejša skupina našla novo domovino v Argentini. In v Buenos Airesu je slovenska emigracija ustvarila najbolj uspešno kulturno središče, tako da danes v zaslužnjeni domovini Buenos Aires pomeni življenje v svobodi in napredku.

Slovenski „25 de Mayo“ je bil dosežen 29. oktobra 1918, slovenski „9 de Julio“ pa je naloga, ki čaka bodoči rod.

Vse to (svobodno izpovedovanje v slovenski literarni reviji, op. ur.) nikakor ni lahko uresničljivo, zlasti ne v sedanji atmosferi, polni nezaupanja, dvomov, bolečih operacijskih posegov in kulturnega delavca nevrednih spletk. (Urednikov credo, Sodobnost XIII, str. 1)

Lepo je priznati, kakšna atmosfera vlada danes v Sloveniji. Razveseljivo je tudi, da se vsaj to sme napisati. A kaj poma-ga o tem pisati, ko se pa boleči operacijski posegi in kulturnega delavca nevredne spletke vrše nemoteno naprej po točno določenem načrtu vladajočih fevdalcev.

Nameščeneec tukajšnjega zastopstva Jugoslavije J. M. je nabavil najnovejši model Mercedes Benza za svojo uporabo. — Ali služba tako dobro nese ali pa „gospod na dva kraja igrajo“? Zraven pa ne pomisli, da doma odpuščajo ljudi iz podjetij, ker se zločinsko gospodari z narodnim imetjem in življenjem.

Tako kakor Kocbeka puščajo tudi druge delegate na razne kongrese, menda včasih celo nepartijce, kakor sami pravijo. Že pred časom jih je bilo nekaj takih tudi v Buenos Airesu, pa jim je v razgovoru soproga nameščencea istega zastopstva P. B. povedala, da je „tukaj hudo, ker je zastopstvo najbolj 'blesavo', kar si ga je mogoče misliti“. Upajmo, da bo gospa povedala to tudi po povratku domov.

Vauhnikovi spomini „Nevidna fronta“ so povzročili pretres med komunistični mogotci, saj bodo sedaj resni svetovni krogi iz zanesljivih ust zvedeli za vse zločinsko delovanje OF-KPJ odn. KPS med vojno. Česar Vauhnik ni mogel kot živ borbeni ud slovenskega naroda doseči, dopoveduje sedaj iz groba: v tem je njegova neizmerna zasluga za slovensko stvar, v tem obsodba komunizma: Vauhnik se ni razpisal v podrobnostih, a kot strokovnjak je povedal svoje mnenje in kot Slovenec ožigosal početje narodnih morilcev.

Kocbek bo v najkrajšem času dobil tiho priznanje svojih oblasti, ker mu je uspelo pridobiti DVA vsaj za nevtralnost, če ne že za koeksistenco. A pri takih partizanskih pridobitvah je treba vedno misliti: boljše je, da se pojmi razčistijo prej kakor kasneje. Bo manj glavobola. Kdor danes zamenja jadra, zanj velja: zdomstvo ni nič izgubilo, podirajoče se partizanstvo pa nič pridobilo. Mešetarji so pa bili in bodo.

France Stele je postal Baltijec... Je že tako, da je ob umetniški razstavi jugoslovanskih avtorjev nek tukajšnji list zapisal, da „smo Baltijci“ — ne pa „Balkanci“, kar je najbrž hotel po navodilih „blesavega“ zastopstva. — Torej bi g. Strelec lahko delal popravke namesto obiskov v Mendoza pri družini, kjer „Vestnik“ nima vstopa...

OB DVAJSETLETNICI

(Nadaljevanje)

IZ ZAPISKOV ZAREŠKEGA ŽUPNIKA

Pot smo nadaljevali v ojačeni skupini.

„Partizanska vojska,“ so spotoma pripovedovale, „se je raztepla in izginila, kot da se je udrla v tla. Nikjer ni videti oboroženega človeka. Umaknili so se preko Čavna v globine Trnovskega gozda proti Kozjim stenam. Medvedjemu vrhu in Vojskemu.“

„Kaj pa ranjenci v bolnišnicah v Skriljah in v Lokovcu?“ me je skrbelo. „Nič gotovega ne vemo. Nekateri trdijo, da so jih spravili v skrivališča v Čavenskem pogorju; drugi, da so jih Nemci zajeli, postrelili in vrgli v vodnjake, in spet drugi, da so jih poklali na cesti na Čaven skupno z begunci z goriške fronte.“

„Strašijo še Nemci po Vipavskem?“ je vprašal Krištof.

„Oni dan, ko so vas prijeli, jih je bilo ko listja in trave: naslednje dni se jih je valila cela poplava skozi Črniče in Ajdovščino proti Razdrtemu; v nepretrgani vrsti so hrumele proti vzhodu vse sorte motoriziranih vozil pa tudi dolga vrsta voz s konjsko vprego. Zdaj držijo nemške posadke samo večje kraje ob cesti: šempas, Črniče, Ajdovščino, Vipavo. Le tu pa tam še švigne mimo kak nemški avto.“

„In naši ljudje? Razbegljenci in razhajkanci?“ je silil vanje Krištof.

„Civilni pobegleci, ki so se ob prihodu Nemcev umaknili od glavne ceste višje v hribe, zdaj polagoma kapljajo domov. Črniški dekan msgr. Novak je zanje posređoval pri Nemcih, češ da gre je za „begunce iz strahu“, za žrtve vojne panike. Nemški poveljnik je izjavil, naj se mirno vrnejo domov, in je celo odredil, naj se brž izročijo povratnikom posebne prepustnice, s katerimi se jim jamči nekaznivost in vsestranska varnost. Skupno s temi pobegleci se vračajo tudi razhajkanci iz partizanskih odredov, tihi, razpraskani, tudi ranjeni. Dekan Novak se je močno potegnil tudi za vas odpeljance: odločno je protestiral zaradi splošne racije in poslal pismo zahtevo na nemško oblast v Gorico, naj vrne pobrance?“

„In žrtve? Jih je veliko padlo?“ je Lipe stavil vprašanje, ki nam je bilo najbolj pri sreči, a ki smo se ga bali postaviti. Ženske so za hip obmolknile, slišali so se vzdih, nekatere so z robci segle k očem, nato pa so vsevprek hitele pripovedovati. Vsa dežela odmeva od joka, sleherna vas šteje svoje mrtve, ni je družine, ki bi ne trepetala za tem ali onim svojim članom. Vseповsod preiskujejo polja, griče, gozdove: nepoznane mrličje pokopavajo kar na kraju smrti, domačine nosijo na pokopališča. Črniški dekan je poslal semeniščnika Antona Ušaja s fanti in dekleti pobirat pa-

dle na Planino nad Ravne; trupla, ki ležijo po njivah proti Batujam in Vogerskemu, je ukazal zakopati, kjer ležijo; ko zapusti vas nemška posadka, jih prenesejo na pokopališče.

„V Vrtovinu, v Kamnjah in Štomazu so ljudje ko brez glave,“ je pripovedovala neka Kamenjka, „župnikov Staniča in Žagarja ni še nazaj. Nemci so ju odpeljali. Nekaj starejših možakov je šlo pokopavat mrliče, da že zaudarjajo in da je nevarnost za kužne bolezni, pravijo. Pa kaj, ko niso delu kos! Veliko jih leži vzdolž Vipave in v Čavenskem pogorju gor do Kučja. Pa še hujše je trdijo, proti Predmeji in na Angelski gori, kjer so se spopadli Nemci s partizani.“

„Svetokriški župnik Andrej Simčič,“ jo je prekinila neka Velikožabeljka, „je te dni zakopal kar štiri Dobravece, ki so jih Nemci poželi, ko so bežali pred njimi. In pri nas v Velikih žabljah tudi pogrešamo nekaj fantov. Za enega, Kristelja Kobalovega, že vemo, da je ne dan preloma goriške fronte, 25. septembra, utonil v Lijaku. Nemški tanki so prigrmeli in četica Velikožabeljcev se je pričela umikati. Miloš Kobalov se je potuhnil v gosto turščico, brat Kristelj in Branko Živčev pa sta se pognala v beg proti Lijaku. Pred njima je zarežal globok tolmun, če bi ga obšla je nekaj korakov na desno, bi ga z lahkoto na plitvini prebredla, ali besno sovražnikovo streljanje, ki jima je bilo že tik za hrbtom, ju je zbegalo, da sta planila v hrumeče vodovje. Branko je srečno preplaval, Kristelja pa je silni tok zavlekel s sabo. Prijatelj se

je pognal v vrtince, potopljenec se ga je krčevito oklenil, oba sta bila v smrtni nevarnosti, pa Branko se mu je izvil in Kristelj je izginil v hudournikovih valovih. Oče ga je šel iskat, rekli so mu, da leži neznan utopljenec v grobu tik porušenega mosta na Vipavi pri Renčah: odkopal ga je in spoznal po laseh.“

Tesno za nami je stopala skupinica žensk, ki so pazljivo poslušale, si brisale solze in tiho zdihovale. K njim sem se obrnil in rekel: „Ves čas samo jckate. Odkod pa ste?“

GORJE V VIPAVI

„Iz trga, iz Vipave!“ so odvrnile. „Kako bi ne jokale! Če bi vedeli, kako je Gorenja Vipavska trpela na pustošenju, odgonih in žrtvah! Le kako so Nemci ravnali z našimi duhovniki! O čejskem župniku Jožetu Petriču ste slišali, v Podkraj so ga zavlekli in hudo poniževali, semtertja so ga vlačili in ga hoteli v samotnem kraju ustreliti, še sreča, da je končno prišel v roke patrolji, ki ji je načeloval nek Čeh, ta ga je osvobodil. Podkrajškega župnika Štefana Gnjezdo so vrgli na velikanski tank in z njim odvihrali. Nihče ne ve, če je sploh še živ. Še vedno se tresemo od tega, kar smo davi doživeli v Vipavi. Nemci so vdrli v župnišče, pograbili dekana msgr. Breitenbergerja in ga hoteli obesiti pred cerkvijo. Da iščelo vojaškega kurata, ki se je s partizani boril na goriški fronti, so kričali, korenjaškega človeka, visokega, debelega, samozavestnega, pevca, da ga je bilo slišati čez tri griče.“

„Moj Bog!“ mi je ušlo. „Florjana so iskali!“

„Pa so prijeli našega dekana in mu klical: „Prav tak orjak! Ti si bil na fronti!“ Dekan Breitenberger se je rotil, da fronte nikoli videl ni, vsi smo trdili isto. „Prav!“ so tedaj rekli, „vratu ti še ne zavijemo, a če se izkaže, da lažeš, ti vrv ne zbeži!“ In odpeljali so ga s seboj.“

Naporna je bila pot, pretresljive novice, grozotna razdejanja, ki so se nam od vsepovsod režala nasproti. Zdaj se je poslovila ta spremljevalka, zdaj ona, končno smo le prikorakali, vsi znojni in skrajno utrujeni, v Zarečje.

Vsa vas se je zbrala. Hudo jih je zadela vest, da premnogih ne bo nazaj. K nogam se mi je vrgla Metelka: „Kje imate mojega Poldeta?“ je bruhnila v jok. „Kje ga imate, gospod župnik, kje?“ Srce mi je zakrvavelo. „V vrsti smo stali,“ so se mi trgale besede iz ust, „pa so ukazali, naj vsi neporočeni stopimo korak naprej. Stopil sem in z menoj Polde, saj je stal zraven mene. Mene so Nemci pahnili nazaj, nje pa poslali iz jahalnice, v Nemčijo!“ A reva se ni dala utolažiti. „Polde je bolehen, božjasten, meče ga!“ je hli-pala, „v Nemčiji Hitler iztreblja slaboumne, tudi Poldeta bodo umorili!“ Vsi smo predobro vedeli, da govori resnico, nihče ni črhnil. Žrtve, nedolžne žrtve! Katera vas jih ne bo imela?

Ženske so potegnile Metelko medse, sam pa sem stopil med moške. da bi se podrobneje porazgovorili.

Doma sem se za silo pokrepčal

in odhitej v cerkev. Okoli spovednice se je že trlo vse polno otrok. Jutri je prvi petek v oktobru, posvečen presv. Srcu Jezusovemu. In že so prihajali odrasli, ženske, pa tudi številni moški. Spet sem doživel veliko resnico, da trpljenje očiščuje, plemeniti, dviga, posvečuje. Kot malokdaj poprej so bile duše mehke in sprejemljive, milost božja je dahnila vanje, da so se raznežile v popolni predanosti božji volji in se prekalile v nemajnem zaupanju v božjo Dobroto.

V URI BREZVLADJA IN BREZPRAVNOSTI

1. 10. 1943. — Prvi petek. Dolga vrsta župljanov, tudi mož in fantov, ki so se komaj vrnili s fronte, je pristopila k sv. zakramentom. Hudobije, ki jih je poslednje dni skotila človeška zloba, in grozodejstva, ki jih ni bilo moči preprečiti, so ljudi še bolj približale Bogu. Naj čuva nad vsemi božje Odrešenikovo Srce!

Ko sem stopil iz cerkve, sem uzrl prepadene obraze vaščanov, ki so si razburljivo nekaj pripovedovali. Pravkar je dospela vest, so mi rekli, da so na njivi pri Rihemberku, porastli z visoko turščico, našli truplo štanjelskega župnika Toneta Šateja. „Svojih ni hotel izdati! Nemci so ga odvedli. S prestreljeno glavo so ga našli. Po duhovniški obleki so ga spoznali.“ Tako so mi nervozno vzklikali. In še so pravili, da je rihemberški župnik štrancar odredil, naj poberejo po okolici še druge pobite, da jih pokopljejo v skupni grob.

„Ubogi Tonček!“ sem žalostno sklenil roke kot za molitev. „Ni še

mesec, ko je na šagri v Šmarjah poročal o smrti političnega tajnika Toccafondija in zatrjeval, da brez nadaljnega zasedeje deželo Nemci, trdi in neusmiljeni. Nemci so res prišli, pa še sam leži mrtev. Naj njegova po nedolžnem prelito kri kipi pred božji prestol v zadoščenje za naše grehe!“

Vse je zajela globoka žalost. Paddo je drevo v cvetju, steber se je zrušil, štanjelci so izgubili modrega vodnika, ko bi jim bil najbolj potreben.

„Pokopali ga bodo v skupnem grobu!“ sem zrl na obraze, po katerih so polzele solze. „Taka je pot slovenskega duhovnika, tak je božji ukaz: s svojim ljudstvom je najtesneje povezan, na življenje in smrt je vanje zaražčen, oče sredi otrok, še po smrti bo v istem grobu počival. Štanjelski župnik Tone Šatej je sveža priča, kako umira pastir, da bi ovčice živele!“

V župnišču so me čakali vaški predstavniki: župan Konstantin, politični tajnik Marjan, Danilo in Boris.

„Na posvet smo prišli,“ me je pozdravil župan. „Iz Gorice ste prišli, veliko novic prinašate, lahko vam bo svetovati. Položaj je skrajno napet, tako nam je, kot bi v goreči hiši sedeli na stolu smodnika.“

„Sedite!“ sem jih povabil k mizi.

„Ljudje so se streznili,“ je spregovoril Marjan, starosta v krogu vaških veljakov. „Kot bi jih po glavni lopnili, so se prebudili iz sanj v trdo resničnost. Partizani so nas

grdo prevarali, javkajo. Zapeljali so nas v tvegano, blazno početje. Bili smo otroško naivni, nedozoreli, zanesenjaški. Zato pa je bil toliko bolj brezvesten oni, ki nas je pognal v nesrečo.“

„Ognjeni krst nas je nepopisno hudo ožgal!“ se je strinjal tudi Konstantin. „Vsi so do konca preplašeni in malodušni.“

„Nič več nočejo slišati o partizanih!“ je viknil Marjan.

„Bodimo trezni in razsodni!“ je posegel vmes Danilo, najmlajši občinski svetovalec, zato pa najbolj podjeten in vpeljan v dnevne dogodke. „Da se spet ne uštejemo,“ je nadaljeval, „presodimo stvarno dejanski položaj. Za osvobodilnim gibanjem stoji komunistična partija, ki jo vodijo agilni in spretni voditelji. Partija črpa bogatih izkušenj iz stoletne podtalne horbe. Nikar ne mislite, da je konec partizanstvu odzvonilo in da je konec oborožene vstaje! V tišini se snuje vihar, ki iznenada butne na dan, ruši drevesa, vse razveje. Tako bodo partizani nanaglooma stopili na plan, le še bolj udarni in neizprosni.“

„Pa naši ljudje ne pojdejo več na limanice!“ je vztrajal Marjan. „Osel gre enkrat na led...“

„A človek spet in spet!“ ga je prekinil Danilo. „Komunisti so mojstri v propagandi, vse psihološke oprijemke poznajo, take krilatice in gesla bodo vrgli, da bo ljudska duša na visoko vzplamtela v navdušenju in ogorčenju, pa bodo naši ljudje drli za njimi čez drn in strn.“

† Ing. Peter Rozman

Dne 26. oktobra 1965 je umrl v West Allisu ing. Peter Rozman, bivši major kr. jugoslovanske vojne mornarice in bivši major slovenskega domobranstva. Rajni ing. Peter Rozman je bil rojen na Jesenicah 11. julija 1896 kot sin Petra Rozmana, predvojnega neumornega krščansko-socialnega in političnega delavca na Jesenicah. Med prvo svetovno vojno je bil kot študent mobiliziran ter bil poslan na bojišče v Galicijo. Po vojni je nameraval najprej na Dunaju študirati medicino, pa se je premislil ter odšel v Prago, kjer se je na tamkajšnji univerzi vpisal na tehniško fakulteto. Študiral je strojno tehniko ter jo končal l. 1927. V Pragi je bil član akad. društva Krek. Po končanem študiju je dobil službo pri kr. jug. vojni mornarici kot strokovni inženir. Več let je imel na skrbi organizacijo topniškega strelišča za mornarico. Na suhem je imel vse pravice in dolžnosti disciplinskega oficirja. Zadnja leta pred drugo svetovno vojno je bil še z drugima dvema častnikoma pooblaščen sprejemati za mornarico vojne dobave iz škodovih tovarn. Zato je velikokrat potoval na Češko. V mornarici je dosegel čin aktivnega majorja (ker je bil vedno na suhem je imel naslov majorja in ne kapetana korvete). Največ je služboval v bazi jug. vojne mornarice v Boki Kotorski. Spomladi l. 1941 je prišel v Ljubljano.

Med drugo svetovno vojno je bil z drugimi jugoslovanskimi častniki v italijanski internaciji. l. 1943 je pa vstopil v slovensko domobranstvo. V ZDA je prišel leta 1950 ter dobil zaposlitev v strojni tovarni kot strokovni delavec.

Vsem svojcem izrekamo ob smrti dragega pokojnika iskreno sožalje, rajnemu pa naj bo lahka ameriška zemlja!

† Masič Majda

Hudo je, ko odhajajo od nas nekdanji borci. Huje, neprimerno huje, Trpljenju in težavam, ki jih je kot prava slovenska mati znala junaško preče mora v najlepših letih oditi s tega sveta mati, hči pokojnega borca in žena nekdanjega borca. Tako je iz zdamskih vrst odšla Majda Masič Langusova, našati, se je morala hlopolniti mera lastne žrtve.

Ob njenem prezgodnjem grobu so se zbrali najbližji svojci in številni prijatelji Masičeve družine, da so težko prizadetemu možu soborec Cirilu in sinovoma izkazali svoje sočustvovanje.

Vemo, da je smrt matere in žene udarec. Verujemo pa tudi, da z vsako smrtjo v naših vrstah raste število priprošnjikov pri Najvišjem, da bi nekoč bilo lepo vsem Slovencem.

S to vero izrekamo soborec Cirilu in vsej Langusovi družini naše najgloblje sožalje.

IZ ORGANIZACIJSKEGA ŽIVLJENJA

ZVEZA DRUŠTEV SLOVENSКИH PROTİKOMUNISTIČNIH BORCEV

Cleveland, 15. decembra 1965.

Vsem odboru Društev slovenskih protikomunističnih borcev!

Deveti redni občni zbor Zveze DSPB, ki se je vršil 28. novembra 1965 v Clevelandu, je izvolil sledeči odbor Zveze društev slovenskih protikomunističnih borcev:

Predsednik: Karel Mauser, Cleveland.

Podpredsedniki: predsedniki krajevnih odborov DSPB.

Tajnik: Jože Melaher, Cleveland.

Blagajnik in socialni referent: Miha Vrenko, Cleveland.

Tiskovni referent: Otmar Mauser, Toronto Kanada.

Nadžorni odbor: Franc Šega, Anton Meglič, Cleveland; Ciril Preželj, Toronto, Kanada.

Občni zbor je zelo lepo uspel. Vsi predlogi in razgovori so bili konstruktivni, stvarni in izražali resno prizadevanje funkcionarjev in članstva, da se organizacija protikomunističnih borcev razširi in prilagodi sedanjosti. Temelji in načela se ne morejo spreminjati, moramo pa vedno iskati najprimernejši način in sredstva, da v spreminjajočih okoliščinah moremo ob vsakem času te osnove učinkovito uveljavljati. Naša organizacija ne sme obstati samo ob spominih na preteklost, dajati mora tudi pobude za bodočnost. S preozkim vztrajanjem na preteklosti, s prisvajanjem monopola in privilegijev iz preteklosti pa je organizacija protikomunističnih borcev da-leč zaostala za sedanjo stvarnostjo.

Vsi odbori naj resno preiščujejo o teh in takih problemih organizacije. Glavni odbor Zveze bo dajal navodila, nove zamisli in nasvete, ki jih naj organizacije razmotrivajo in svoje predloge predložijo glavnemu odboru Zveze, ki jih bo enotno izoblikoval.

Zapisnik o 9. rednem občnem zboru Zveze DSPB boste prejeli v januarju in vam bodo razni predlogi in sklepi pri tem razmišljanju v pomoč.

Jože Melaher l. r.
tajnik

Karel Mauser l. r.
predsednik

Z občnega zbora ZDSPB so bila poslana naslednja pozdravna pisma:

Cleveland, 28. novembra 1965

Gospod
dr. Miha Krek
predsednik Narodnega odbora za Slovenijo

Gospod predsednik!

Zavedajoč se, da nobena naših ideoloških organizacij ne more biti osamljena celota in da smo vsi del narodno-politične borbene skupnosti, pošiljamo Vam, gospod predsednik, iskrene pozdrave z 9. rednega zбора Zveze društev slovenskih protikomunističnih borcev.

Zvezi slovenskih duhovnikov v USA in Kanadi,
predsednik Rev. Janez Dolšina,
Nashwauk, Minn.

Zbrani na 9. rednem občnem zboru Zveze Društev slovenskih protikomunističnih borcev v nedeljo, 28. novembra 1965 v Baragovem domu, Cleveland, smo se spomnili tudi na prizadevanje Zveze slovenskih duhovnikov. Soglasna želja je bila, da se Vam ob tej priliki Zveza DSPB in vsi delegati, ki so zastopali krajevne organizacije DSPB, zahvalimo za trud, ki ste ga pokazali v skrbi za edinstvo in mir med nami.

Glavni odbor Zveze DSPB bo tudi v bodoče dostojno branil svoje stališče in bomo imeli vedno odprta vrata za iskrene in dobronamerne razgovore.

Spoštovana gospa Debevec!

Clani, zbrani na občnem zboru Zveze društev slovenskih protikomunističnih borcev v nedeljo, 28. novembra 1965 v Baragovem domu, Cleveland, so soglasno izrazili željo, da se Vam skupno zahvalimo za kulturno in narodno-politično poslanstvo, ki ga Ameriška Domovina vrši med ameriškimi Slovenci.

Ob 20-letnici spomina na žrtve vojske in komunistične revolucije v Sloveniji smo prav posebno dolžni izraziti Ameriški Domovini priznanje in hvaležnost, ker je pod vodstvom rajnega g. Jaka Debevca Ameriška Domovina bila prvi slovenski časopis v Ameriki, ki je že leta 1944 razkrinila Osvobodilno Fronto kot prikrito organizacijo za komunistično revolucijo in se je od leta 1945 odločno in uspešno zavzemala za naselitev slovenskih pregnancev, ki so jim nemško-italijanska okupacija in komunistična revolucija uničile dom in eksistenco v rodni domovini.

Gospod
general Andrej — Ivan Prezelj,
Cleveland

Gospod general!

Zbrani na 9. rednem občnem zboru Zveze društev slovenskih protikomunističnih borcev Vam, gospod general, izražamo iskrene pozdrave prepričani, da je vse, kar je nekoč vezalo protikomunistične borce, še vedno med nami ostalo.

Uredništvo sporoča: na platnicah številke 11/12 — 1965 je pomotoma izostal „december“. Prav tako „jo“ je zagodel tiskarski škat, ko je napačno označil stani 311 in 312. Ne dvomimo, da so vsi naši bralci blagohotno spregledali te napake. — Hvala lepa za razumevanje.

Buenos Aires. Ob obletnici smrti poveljnika 16. čete stiškega bataljona Boža Berlota je bila 30. januarja na Pristavi spominska maša, kateri so prisostvovali domobranci tega bataljona. K maši je soborce vabil Stane Bitenc, daroval jo je pa g. župnik Matija Lamovšek.
Ovitek: stud. arh. Jure Vombergar

ČLANI DSPB in slovenska javnost je v preteklem letu požrtvovalno podprla invalide in bolnike. Tekom leta je samo cleve'andski odsek razposlal 825 dolarjev podpor, posebej za božične praznike pa 681.25, skupno 1.506.25 dolarjev. Ne moremo objaviti vseh posameznih zahval, zato se v imenu vseh, ki so podporo prejeli, odbor Zveze iskreno zahvaljuje vsem darovalcem.

Decembra 1956 je „Vestnik“ na prvi strani objavil, da je postal glasilo Zveze protikomunističnih borcev organiziranih v Severni Ameriki, Kanadi in Argentini. Odbor Zveze DSPB bo zato v tem letu s pomočjo društvenih sodelavcev vse storil, da bo organizacijsko glasilo „Vestnik“ ob 10-letnici kar se da poučna in ugledna revija slovenskih izseljencev. — Odbor Zveze DSPB.

Jože Albreht — 50-letnik

Jože Albreht je obhajal 50-letnico svojega rojstva. Spada med tiste naše zavedne in delovne može, ki so prosvetno, gospodarsko in politično vzgajali slovenski narod. Albreht je bil rojen v Rovtah nad Logatcem, v kraju, ki nam je dal Hladnike in Kogovške in ki je nudil komunističnim tolpom največji odpor. Rodil se je v kmečki družini. Že zgodaj je vstopil v katoliške organizacije: v fantovski odsek, v prosvetno društvo in druge organizacije, kjer se je izobrazil za slovenskega javnega delavca. Ko so se v začetku druge svetovne vojne pojavili komunisti, je vedel, kje je njegovo mesto. Postal je član Slovenske legije, vstopil v Vaško stražo v št Joštu, potem je bil pri domobrancih, kjer je dosegel čin poročnika. V letu 1945 se je z ostalimi domobranci umaknil na Koroško. Pozneje je šel v Italijo v taborišče v Senigallijo in Barletto. V Argentini je dobil službo delovodje v ministrstvu za javna dela. Poročen je z Ivanko Petkovšek; v zakonu z njo so se mu rodili dva sinova in štiri hčere. K 50-letnici mu vsi soborci v DSPB iskreno čestitamo in želimo še mnogo let življenja.

IZKAZ O STROŠKIH ZA SPOMENIK PADLIM 1941/1945

Dohodki

1. Nabiralne pole štev. 1—50 razen štev. 5—7—22—23—24—27—28—35—43/47 in 49, vrnjene prazne	\$ 249.995,—
2. Nabiralna akcija ob odkritju spomenika	48.777,—
3. Posojilo A) \$ 10.000,— B) " 5.000,— C) " 2.500,—	17.500,—
Skupaj	\$ 316.272,—

Razlika dohodki in izdatki:	+	\$ 520,—
Posojilo A, B, C	—	17.500,—
Primanjkljaj	—	\$ 16.980,—

Izdatki

Material in delo (zidarji)	\$ 18.060,—
Plinska instalacija	2.113,—
Spominski znaki (2000)	12.000,—
Material za spomenik	76.000,—
Delo kiparja g. Ahčina, vlivanje bronina drugo	170.000,—
Delo g. Bukovca — napisi	10.600,—
Venec ob odkritju	4.308,—
Oglasi v tedenskih glasilih	13.950,—
Pogostitev službenih organov	2.500,—
Slike, magnetofonski trak, itd.	5.390,—
Razno (poština in drugo)	831,—
Skupaj:	\$ 315.752,—

Blagajnik:

Rudi Bras l.r.

Pregledala račune in potrdila verodostojnost zgoraj navedenih podatkov:

Viktor Berlot l.r.

Stane Bitenc j.r.

Castelar, 3. decembra 1965.

Spomenik padlim 1941–1945

Ob odkritju spomenika padlim, katerega je postavilo starešinstvo DSPB Buenos Aires, kakor tudi pri spominskih prireditvah ob dvajsetletnici, ki jih je priredila Zedinjena Slovenija, je sodeloval trobentač argentinskega vojaškega letalstva g. Raúl Torrez.

Ko ne bi vojaška godba letalske posadke v El Palomar pri Buenos Airesu ne imela oddanih že vseh sobot in nedelj, bi ob polaganju venca pred spomenikom Osvoboditelja San Martina in odkritju spomenika igrala ta vojaška godba. Tako smo žal morali ostati samo pri trobentaču, kar je za naš način proslav koncem koncev bilo še bolj veličastno in doživeto.

Da izkaže hvaležnost tako poveljstvu letalske baze kakor trobentaču, je starešinstvo DSPB Buenos Aires pooblastilo soborca Viktorja Berlota, da izroči poveljniku I. letalske baze komodoru Tomasu Piris Diazu in trobentaču g. Raulu Torrezu spominske albume. Oba prejemnika sta bila daru iskreno vesela in ob enem tudi izrazila pripravljenost, sodelovati pri naših prireditvah.

Tiskovni fond Vestnika

Iz Argentine: Boris Kromar, Ramos Mejía — 50 pesov, N. N., San Antonio de Padua — 50 pesov; iz USA: N. N. po P. R. — 180 pesov; iz Trsta: Ivan Brecej 200.—. Vsem iskrena hvala! — Bralce in prijatelje Vestnika vabimo k posnemanju!

V spomin pok. Alojzija Klemenčiča je darovala družina Franca Logarja 1.000.— pesov v Tiskovni fond. — Iskrena hvala.

Božična in novoletna voščila pošilja preko Vestnika vsem borcem znani borec za svobodo narodov Jugoslavije in velik prijatelj Slovencev Mr. W. B. Smyth, kateremu ob tej priliki Vestnik izreka zahvalo za vse doslej opravljeno delo, proseč ga, naj nadaljuje do končne zmage Resnice in Praveice.

DSPB BUENOS AIRES JE ZA ZAKLJUČEK SPO-
MINSKEGA LETA JUNAKOV IZDALO POSEBNO
PLOŠČO V OBLIKI RAZGLEDNICE. OB ZVOKIH
NAPREJ, ZASTAVA SLAVE IN DOMOBRANSKE
HIMNE SE BOSTE SPOMINJALI NAŠIH PADLIH
BRATOV — JUNAKOV. ZATO DARUJTE PLOŠČO
PRIJATELJEM IN ZNANCEM.

Vsebina: V novo leto — Je že kaj naredil (Narte Velikonja) — Domovina
prej in domovina danes — Za jasnost pojmov in načel — Demokratičen
komunizem (Pavel Fajdiga) — Čez fronto v Rim — Slovenski sovjetologi
— Ivan Hribovšek, pesnik in domobranec (Pavle Rant) — Mi hočemo —
Gradivo k Vetrinju: Pismo g. generala Ivana Prezlja g. predsedniku dr.
Mih Kreku — Pismo g. dr. Valentina Benedika g. predsedniku dr. Mibi
Kreku — Ali poznate Slovence? — Če vas zanima — † Ing. Peter Rozman
— † Masič Majda — Ob dvajsetletnici (Zareški) — Iz organizacijskega
življenja — Jože Albreht petdesetletnik — Izkaz o stroških za spomenik
padlim 1941/1945 — Spomenik padlim — Tiskovni fond Vestnika

VESTNIK NIMA NIKAKIH
TAJNIH PODPOR. NJEGOVI
STEBRI SO REDNO PLAČUJOČI
NAROČNIKI IN ... DAROVALCI
V TISKOVNI FOND

Correo
Argentino
Suc. 7

TARIFA REDUCIDA
Concesión No. 6830

Propiedad Intelectual
No. 817.736
Ramón Falcón 4158, Bs. As.